

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Annie Gustafsson

Kränkning enligt skadeståndslagen - ett begrepp i förändring?

JURM01 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Termin för examen: VT2015

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Problemformulering	5
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Metod och material	6
1.5 Disposition	7
2 HISTORISK BAKGRUND	8
2.1 Botens utveckling	8
2.2 Medeltidslagarna	8
2.3 1734 års lag	9
2.4 1864 års strafflag	10
2.5 1972 års skadeståndslag	10
2.6 Efter 1972	11
3 KRÄNKNINGSBEGREPPET ENLIGT LAG OCH FÖRARBETEN	13
3.1 Kränkning?	13
3.2 Allvarlighetsrekvisitet	14
3.3 Brottsrekvisitet	16
4 KRÄNKNINGSBEGREPPET I DEN JURIDISKA DOKTRINEN	18
5 BEGREPPETS SYFTE OCH SÄRSTÄLLNING	20
5.1 Skadeståndets grundprinciper	20
5.2 Kränkningssbegreppet inom skadeståndsrätten	21

6	RÄTTSPRAXIS OCH KRÄNKNINGSBEGREPPET	23
6.1	Brottsoffermyndighetens roll	23
6.2	Den skadelidandes medvetenhet	24
6.3	Den skadelidandes beteende	24
6.4	Den skadelidandes ställning	25
6.5	Omständigheter i samband med skadan	27
6.6	Förmögenhetsbrott	27
6.7	Oaktsamhetsbrott	28
7	EMPIRISK UNDERSÖKNING AV RÄTTSFALL	30
7.1	Materialet	30
7.2	Något om könsfördelning	30
7.3	Kränkningers ersättning vid vissa brott	33
7.4	Övriga noteringar	35
8	ANALYS	36
8.1	Kränkningens innebörd	36
8.2	Hur avgörs huruvida en kränkning är allvarlig?	36
8.3	Vilka brott kan föranleda ersättning för kränkning?	37
8.4	Vilken betydelse har den skadelidandes ställning eller uppträdande i samband med kränkningen?	38
8.5	Har svaren på de ovan ställda frågorna förändrats under de senaste 13 åren? 39	
8.6	Könsfördelning	39
8.7	Avslutande kommentarer	40
	BILAGA A	41
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	47
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	49

Summary

Since 1 January 2002 there is in the Swedish Tort Liability Act (skadeståndslagen) Chapter 2, Section 3, a provision concerning the compensation for violation through crime. Such compensation has been present in Sweden in some form since the Middle Ages, and the current wording was introduced with the goal to simplify and clarify the provision. The damage which is compensated consists, according to the legislative history, of a temporary emotion in immediate context with a criminal attack. The current provision has, since it came into force, been diligently discussed in doctrine and case-law.

The essay deals with the historical development up until the time when the current provision came into force, the meaning of the legal concept of violation according to the current provision and the purpose thereof, on which crimes one can base a claim for compensation in this context, what is required for the prerequisite concerning serious violation to be considered fulfilled, and the significance of the professional status and behaviour of the injured party. The essay seeks to determine to what extent the answers to these questions have changed during the past 13 years, and finally what the distribution between the sexes looks like in regards to injured parties and defendants in the cases dealing with compensation for violation through crime. In order to answer these questions law, legislative history, case-law, and doctrine have been used. An empirical study of cases from the Supreme Court and the Courts of Appeal has also been performed.

The purpose of the concept of violation should be further clarified, and more elaborate reasoning in certain types of rulings could facilitate future application of the provision.

Sammanfattning

Sedan den 1 januari 2002 finns i skadeståndslagen 2 kap 3 § en bestämmelse avseende ersättning för kränkning genom brott. Ersättning för skador av den här typen har förekommit i Sverige sedan medeltiden, och den nuvarande formuleringen infördes med målet att förenkla och förtydliga bestämmelsen. Den skada som ersätts utgörs enligt förarbetena av en momentan känsla i direkt anslutning till ett brottsligt angrepp. Den nuvarande bestämmelsen har sedan den trädde i kraft diskuterats flitigt i doktrin och praxis.

Uppsatsen behandlar den historiska utvecklingen fram till ikraftträdandet av den nuvarande kränkingsbestämmelsen, begreppets innebörd och syfte, vilka brott som kan ligga till grund för kränkingsersättning, vad som krävs för att allvarlighetsrekvisitet skall anses vara uppfyllt, och betydelsen av den skadelidandes ställning eller beteende. Uppsatsen söker utröna i vilken mån svaren på dessa frågor har förändrats under de senaste 13 åren, och slutligen hur fördelningen mellan könen ser ut bland målsägande och tilltalade i de fall där kränkingsersättning behandlas. För att besvara dessa frågeställningar har lagtext, förarbeten, praxis och juridisk litteratur använts. En empirisk undersökning av rättsfall från högsta domstolen och hovrätterna har också genomförts.

Kränkingsbegreppets syfte borde klargöras ytterligare, och utförligare motiveringar vid vissa typer av avgöranden skulle kunna underlätta fortsatt tillämpning av bestämmelsen.

Förord

Efter många år av studier ser jag fram emot det som kommer därefter – ett livslångt lärande, berikat av de akademiska studier och de vänskaper jag funnit på vägen. Jag är mycket tacksam för den hjälp och det stöd jag fått av min handledare, Eva Lindell-Frantz, vars kunskaper i och entusiasm inför ersättningsrätten inspirerade mig under min studietid, och även när jag slutligen fann ett ämne för detta examensarbete. Jag är också mycket tacksam gentemot vänner – gamla och nya – och familj, som stöttat och uppmuntrat mig på vägen, och alldeles särskilt gentemot mina föräldrar, som alltid funnits där i med- och motgång, med kärlek, tålamod och uppmuntran.

Hycklinge, juni 2015

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
BrOM	Brottsoffermyndigheten
HB	Handelsbalk
LU	Lagutskottets betänkande
NFT	Nordisk Försäkringstidskrift
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avd. I
prop.	proposition
RH	Rättsfall från hovrätterna
SL	1864 års strafflag
SkL	Skadeståndslag (1972:207)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

När en person utsätts för ett brott kan denne påverkas på flera sätt, och skadeståndsrätten reglerar möjligheten till ersättning för den drabbade. Vissa skador är lättare att definiera och värdera än andra – tydligt kvantifierbara förmögenhetsskador torde vara de som bäst passar in i denna kategori - medan i andra fall definitionen inte är lika självklar.

Den som utsätts för ett brott kan påverkas på andra sätt än fysiskt och ekonomiskt - den som misshandlas kan, förutom att drabbas av sparkar och slag, utsättas även för en kränkning av sin person, frihet, frid eller ära: den personliga integriteten. En sådan kränkning kan påverka en individ på många sätt, men att avgöra huruvida kränkningen är allvarlig nog att ligga till grund för utdömande av skadestånd enligt skadeståndslagen 2 kap 3 § utgör en särskild typ av utmaning.

Under de senaste åren har ordet kränkning förekommit alltmer i olika typer av media, och begreppets innebörd enligt skadeståndslagen 2 kap 3 § har också behandlats flitigt. Huruvida diskussionen ursprungligen föranleddes av strömningar bland den juridiska expertisen, eller om den istället är en effekt av tendenser i det svenska samhället i stort är för mig obekant, men jag finner den intressant, och den fick mig att fundera på innebörden av det skadeståndsrättsliga kränkningbegreppet, huruvida det har förändrats sedan den nu gällande bestämmelsen trädde i kraft den 1 januari 2002, och i sådant fall på vilket sätt.

1.2 Problemformulering

Uppsatsens övergripande syfte består i att beskriva innebörden av begreppet kränkning i skadeståndsrätten, samt att klarlägga i vad mån innebörden av detta begrepp förändrats över tid, närmare bestämt från 2002 till 2015. Jag kommer att utgå från följande specifika frågor:

- Vad innebär begreppet kränkning i skadeståndsrätten?
- Hur avgörs huruvida en kränkning är allvarlig nog att ses just som en kränkning enligt skadeståndslagen 2 kap 3 §?
- Vilka brott kan föranleda ersättning för kränkning?
- Vilken betydelse har den skadelidandes ställning eller uppträdande i samband med att denne utsattes för kränkningen?
- Har svaren på de här ovan ställda frågorna förändrats under de senaste 13 åren?
- Hur ser fördelningen ut mellan könen beträffande målsägande och tilltalade i fall där ersättning för kränkning behandlas?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen kommer inte att behandla arbetsgivares eventuella skyldighet att ersätta kränkning orsakad av en anställd, ej heller skolans ansvar i förhållande till elever som utsätts för kränkning, eller sådan kränkning som har samband med diskriminering. Jag kommer heller inte att diskutera hur kränkningssersättningen beräknas, och detsamma gäller processrättsliga frågor om bevisbörda respektive bevisbördans placering. Den rättssociologiska aspekten av kränkning är intressant, men kommer inte att behandlas i denna uppsats.¹ Endast svensk rätt kommer att behandlas, och jag har valt att begränsa min undersökning av kränkningens eventuella förändring över tid till de senaste 13 åren, det vill säga från 1 januari 2002, då den nuvarande skadeståndslagen 2 kap 3 § tillkom i och med ikraftträdandet av Lag (2001:732) om ändring i skadeståndslagen (1972:207), till 2015.

1.4 Metod och material

Jag kommer genom att använda mig av teleologisk tolkning, vilket innebär att jag kommer att se till det syfte bestämmelsen i skadeståndslagen 2 kap 3 § enligt bland annat förarbetena är ämnad att ha, och rättskällelära – traditionell rättsdogmatisk metod – att undersöka diskussionen av kränkningens begreppet i lagstiftning, förarbeten, juridisk doktrin och praxis från domstolarna och brottsoffermyndigheten under de senaste 13 åren, det vill säga från 2002 till 2015. För att kunna ge en historisk bakgrund till de senaste årens diskussion och för att kunna definiera kränkningens begreppet mer ingående kommer jag även att använda mig av äldre källor.

Uppsatsen omfattar även en empirisk undersökning vilken genomförs genom studerande av sammanlagt 104 utvalda rättsfall från högsta domstolen och hovrätterna vilka avgjorts under tidsperioden från och med 2002 till och med 2015. Vid urvalsprocessen beträffande dessa rättsfall har jag använt mig av databasen Zeteo², med hjälp av vilken jag har funnit avgöranden som svarar mot följande kriterier:

- Innehåller söktermen ”kränkning”.
- Behandlar sådan allvarlig kränkning som avses i skadeståndslagen 2 kap. 3 §, och ersättning för denna.
- Har publicerats i Nytt juridiskt arkiv (NJA) eller Rättsfall från

---

¹ Se istället Karl Dahlstrands avhandling, *Kränkning och upprättelse: en rättsociologisk studie av kränkningssersättning till brottsoffer*, Lund, 2012

² <http://zeteo.nj.se>

hovrätterna (RH).

Beträffande det sista kriteriet har jag gjort två undantag, detta för att kunna inkludera två av högsta domstolens avgöranden från 2015.

I de avsnitt av den empiriska undersökningen där jag gjort beräkningar, har jag använt den sammanställning som finns bifogad under ”Bilaga A”. Där fråga varit om mindre mängd data med vissa extremvärden har jag valt att redovisa medianvärdet, och i fall där spridningen varit mindre omfattande, eller mängden data betydligt större, har jag valt att redovisa medelvärdet.

Lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och doktrin kommer att studeras och analyseras med utgångspunkt av ovan beskrivna metoder.

1.5 Disposition

Efter att i mitt inledande kapitel ha givit en bakgrund till mitt uppsatsskrivande, redogjort för problemformulering, avgränsningar, metod och material, kommer jag i kapitel 2 att ge en kort historisk bakgrund till kränkingsbegreppet i skadeståndslagen 2 kap 3 §. Därefter följer i kapitel 3 en genomgång av begreppet enligt skadeståndslagen och relevanta förarbeten med syftet att redogöra för gällande rätt, och uppsatsens kapitel 4 behandlar utvalda delar av diskussionen i den juridiska litteraturen kring kränkingsbegreppet enligt den aktuella bestämmelsen.

Kapitel 5 behandlar kränkingsbegreppets särställning inom skadeståndsrätten. ger inledningsvis en beskrivning av Brottsoffermyndighetens roll, och redogör därefter för hur kränkingsbegreppet har hanterats i praxis sedan den nuvarande bestämmelsens ikraftträdande. I kapitel 6 ges inledningsvis en beskrivning av Brottsoffermyndighetens roll, och därefter redogörs för hur kränkingsbegreppet har hanterats i viss utvald praxis sedan den nuvarande bestämmelsens ikraftträdande.

I kapitel 7 redovisas den genomförda empiriska undersökningen av för ämnet relevanta rättsfall, dels i form av statistik, dels i form av närmare analys av vissa delar av undersökningen. Avslutningsvis kommer jag i kapitel 8 att analysera rättsläget, sammanfatta mina resultat, och försöka ge en egen kommentar.

2 Historisk bakgrund

2.1 Botens utveckling

Innan medeltidslagarna tog vid under 1200- och 1300-talen, var hämnd det sätt på vilket den som på något sätt lidit skada sökte vedergällning. Dåtidens ättesamhälle medförde en stark sammanhållning inom den egna ätten, men även en stark plikt att söka hämnd mot den som på något sätt skadat en själv eller någon ättefrände. Ivar Strahl skriver:

“Om en person tillfogades en oförrätt, fattades detta som nedsättande för hans anseende, och genom honom hade enligt tidens åskådning hans ätt blivit kränkt.”³

Av detta att döma, handlade det alltså inte endast om vedergällning för en fysisk skada eller en materiell förlust, utan en sådan skada ansågs även innefatta en, med dagens terminologi, kränkning av ideell karaktär. Dock krävdes inte nödvändigtvis att den gärning som låg till grund för hämnden uppfattades som en oförrätt – den kunde till och med ses som lovvärd i och för sig, men detta förändrade inte att den förväntades leda till hämnd från den skadelidandes sida. I fråga om dråp, som är den från denna tid flitigast dokumenterade brottsliga gärningen, var blodshämnd det som förväntades, och på grund av den ovan nämnda plikten kunde detta i princip pågå i all oändlighet, då vedergällning från den ena sidan utlöste den andra sidans plikt att söka detsamma.⁴

För att bryta denna destruktiva tradition, började man söka lösa konflikter genom förlikningar. De inblandades skador jämfördes, och den som lidit störst förlust kunde få kompensation av sin motpart – ekonomiskt, eller på annat sätt, och om båda sidor ansågs ha lidit jämbördig skada kunde beslutas om försoning, utan att någons ära behövde anses kränkt.⁵ Boten hade inte samhällsförbättring i form av skadeprevention som sitt primära syfte, utan var främst till för att begränsa förekomsten av hämnd.

2.2 Medeltidslagarna

I landskapslagarna, och senare stads- och landslagarna, kodifierades boten, bland annat på så sätt att olika taxor bestämdes för olika skadegörande handlingar.⁶ Vid den här tiden förefaller boten ha setts som en ersättning ägnad att ge den skadelidande både upprättelse och kompensation för

---

³ Strahl, Utvecklingen av den svenska skadeståndsrätten, Stockholm, 1934, s. 875

⁴ Ibid s. 875

⁵ Ibid s. 876 f.

⁶ Ibid s. 884

ekonomisk skada, och man skiljde inte dessa skadetyper åt.⁷ Det fanns dock möjlighet att få särskilda typer av ersättning i vissa situationer, till exempel kunde en skada som orsakat lyte föranleda erhållande av sårabot och lytesbot, och det förekom även att läkarlön ersattes genom en läkarbot.⁸ Just lytesboten bestämdes med utgångspunkt i skadans storlek, och utdömdes vanligtvis utan hänsyn till den grad av skuld som kunde tillskrivas skadevållaren. Därför anses denna bot vara den första egentliga skadeståndsansättningen i svensk rätt.⁹

Efter att tidigare ha tillfallit målsäganden i sin helhet, delades nu boten, med undantag för lytesbot och läkarbot, i allmänhet upp: En del av summan tillföll kungen, en del häradet, och en del erhöles av målsäganden.¹⁰ Bot var dock inte det allenarådande straffet, och i det fall då skadevållaren dömdes till annan, icke-ekonomisk påföljd blev målsäganden utan ersättning.¹¹

Ingen allmän skadeståndsregel fanns vid den här tidsperioden, utan lagarna räknar istället upp olika former av skada, och vilken påföljd dessa skall föranleda. Generellt regleras inte sådana skador vilka inte omfattar våld mot person, eller sakskada; dock behandlas ärekränkning.¹²

2.3 1734 års lag

I den juridiska litteratur som utvecklades på 1600- och 1700-talet arbetades en teori fram, utifrån medeltidslagarnas regler om ansvarsfrihet i vissa fall av våda, där våda utan skuld inte skulle föranleda ansvar, och man kan i dessa texter finna synsättet att ”fel i den ansvariges vilja”¹³ borde vara en förutsättning för ersättningskyldighet.¹⁴

Den del av den vid tiden för 1734 års lags ikraftträdande gällande rätten vilken avsåg bestämmelser av skadeståndsrättsligt intresse införlivades i den nya lagen, man behöll det gamla bötesystemet, och därmed också sambandet mellan straffrätten och skadeståndsrätten.¹⁵ Skuldanken fick nu avsevärt större utrymme jämfört med i medeltidslagarna.¹⁶ Åtskillnad gjordes mellan uppsåtliga och ouppsåtliga gärningar, men den äldre kategorin vådaverk togs bort. Istället framträder den icke skuldmedförande våda som förekommit i den juridiska litteraturen. För att en person skall anses ansvarig för en skada, kräver lagen att denne har vållat den.¹⁷

---

⁷ Strahl, s. 883 f.

⁸ Ibid s. 884

⁹ SOU 1995:33, s 62

¹⁰ SOU 1992:84, s 50

¹¹ Strahl, s. 884 f.

¹² Ibid s. 883

¹³ Ibid s. 886

¹⁴ Ibid s. 885 f.

¹⁵ Ibid s. 886

¹⁶ Ibid s. 893

¹⁷ Ibid s. 886 f.

Inte heller 1734 års lag innehåller någon allmän skadeståndsregel¹⁸, och beträffande handlingar som inte innebär kropps- eller sakskada kan noteras att ingen särskild skadeersättning föranleddes av brott mot frihet eller ära utöver målsägandens andel i böterna.¹⁹

2.4 1864 års strafflag

Ett förslag om allmän civillag lades fram 1826, innehållande en allmän skadeståndsregel, HB 15 kap 5 §, med utgångspunkt i skuldprincipen.²⁰

”Skada, som någon lidit genom annans vållande, skall gäldas, även i de fall som ej i lagen särskilt utsatte äro.”

Civillagens grunder för bestämmande av skadeersättning i allmänhet skulle gälla även om skadan hade orsakats genom brott, och kompletterande stadganden rörande skadeståndsansvar presenterades i 1832 års förslag till straffbalk. 1826 års förslag till allmän civillag trädde aldrig i kraft, men skadeståndsregleringen infördes istället i 6 kap i 1864 års strafflag. Detta innebar att culpaprincipen fastslogs i svensk rätt.²¹

Nu övergav man det gamla botsystemet, och skadeståndet blev en ersättning skild från straffet.²² Sambandet mellan skadeståndsrätt och straffrätt var dock fortfarande påtagligt, då skadestånd ju reglerades i strafflagens 6:e kapitel. Häri infördes en bestämmelse om ersättning för lidande vilket tillskyndats någon genom brott mot den personliga friheten, eller genom falsk angivelse eller annan ärekränkande gärning:

”För lidande, som genom brott emot personliga friheten, eller genom falsk angivelse eller annan ärekränkande gerning, må anses vara någon tillskyndadt, skall ock wedergällning gifvas.”²³

2.5 1972 års skadeståndslag

Genom ikraftträdandet av 1972 års skadeståndslag separerades till sist ersättningsrätten från straffrätten, även om de ännu har viktiga beröringspunkter, till exempel genom brottsrekvisitet. Skadeståndslagen är som huvudregel tillämplig i utomobligatoriska förhållanden²⁴ oberoende av

---

¹⁸ Strahl hänvisar dock här, s 889, till Nehrman, ”Inledning til then svenska jurisprudentiam criminalem, Sthm & Ups, 1756, s 85”, som ”anser sig dock kunna uttala som allmän regel att den som uppsåtligen tillfogar egendom skada skall ersätta skadan efter individuell uppskattning, även om icke lagen skulle innehålla något stadgande som passar in på det ifrågavarande särskilda fallet.”

¹⁹ Strahl, s. 889

²⁰ Ibid s. 890

²¹ Friberg, Sandra, Kränkingsersättning – Skadestånd för kränkning genom brott, Uppsala, 2010, s. 47

²² Strahl, s. 892

²³ SL 6 kap 3§

²⁴ SKL 1 kap 1 §

huruvida ett brott har begåtts eller inte²⁵, med två skadetyper undantagna: Ren förmögenhetsskada²⁶ och kränkning²⁷.

Den ursprungliga bestämmelsen i 1972 års skadeståndslag om ersättning för ideell skada, skadeståndslagen 5 kap 1 §, använde termen ”lidande”:

”Bestämmelserna i denna lag om skyldighet att ersätta personskada tillämpas också i fråga om lidande, som någon tillfogar annan genom brott mot den personliga friheten, genom annat ofredande, som innefattar brott, eller genom ärekränkning eller dylik brottslig gärning.”

I propositionen till SkL räknas upp en rad brott vilka anges kunna utgöra sådan gärning vilken kan ligga till grund för sådant lidande vilket regleras i skadeståndslagen 5 kap 1 §, men man skriver också att denna förteckning inte är fullständig, och att domstolarna närmare får avgöra, med utgångspunkt i förarbeten och lag, hur långt man bör gå i fråga om ersättningsansvar avseende straffbara gärningar vilka orsakar personligt lidande genom angrepp på den personliga integriteten.²⁸

2.6 Efter 1972

Under 1900-talet har alltfler försäkringsformer utvecklats, och i många fall har just försäkringar ersatt den funktion som skadeståndet tidigare uppfyllt. Socialförsäkringen ersätter till stor del en rad olika personskador, och här är även olika enskilda försäkringar vilka kan tecknas av den skadelidande tillämpliga.²⁹ Vissa ändringar skedde i skadeståndslagen 1975 – bestämmelsen avseende psykiskt lidande flyttades huvudsakligen oförändrad från 5 kap 1 § till 1 kap 3 §.³⁰ Man ansåg att standardiserade normer kunde vara lämpliga som vägledning beträffande ideella skadestånd, då omständigheter i varje enskilt fall inte var tillräckliga, och inga lämpliga objektiva kriterier fanns att tillgå.³¹

1992 publicerades utredningen Ersättning för kränkning genom brott³². I utredningen presenterades en tydligare bestämmelse om ersättning för lidande, vilken på flera sätt liknar sig den idag gällande kränkingsbestämmelsen:

”Den som kränkt annan genom brott mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta det lidande som kränkningen medför.”³³

---

²⁵ SkL 2 kap 1 §

²⁶ SkL 2 kap 2 §

²⁷ SkL 2 kap 3 §

²⁸ SOU 1972:5 s 571

²⁹ SOU 1992:84 s 56

³⁰ Prop. 1975:12 s. 172

³¹ Prop. 1975:12 s. 110 ff. och 149

³² SOU 1992:84

³³ SOU 1992:84 s. 24

Förslagen i utredningen innebar framförallt förtydliganden av gällande rätt, och innehöll inga större ändringar. Det kom att dröja tio år innan dessa förslag resulterade i lagändringar. Regeringens proposition 2000/01:68 innehåller vissa förändringar i bestämmelsernas lydelse, men i sak är den överensstämmande med 1992 års utredning.³⁴

---

³⁴ Friberg, s. 60 f.

3 Kränkningensbegreppet enligt lag och förarbeten

3.1 Kränkning?

Den idag gällande skadeståndslagen 2 kap 3 § infördes i och med att SFS 2001:732 Lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207) trädde i kraft den 1 januari 2002. Bestämmelsen ersatte den tidigare skadeståndslagen 1 kap 3 §, och motsvarar i huvudsak densamma, men innebar viss förändring. I propositionen 2000/01:68 föreslår regeringen att bestämmelsen om kränkningersättning skall både förenklas och förtydligas, och man presenterar ett förslag³⁵ som i sak överensstämmer med vad kommittén föreslog i sitt delbetänkande från 1992, Ersättning för kränkning genom brott³⁶:

”Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta den skada som kränkningen innebär.”

Att notera är förändringen i ordval – där skadeståndslagen 1 kap 3 § tidigare talade om lidande, använder nu skadeståndslagen 2 kap 3 § termen kränkning – och tillägget av ett allvarlighetsrekvisit.³⁷

Med ”kränkning” avses den momentana upplevelsen och karaktären av skadehändelsen när en person blir utsatt för ett brott.³⁸ En brottslig handling som objektivt sett framkallar känslor av exempelvis rädsla, förnedring, skam eller liknande, som inte utgör en personskada, kan ligga till grund för kränkningersättning.³⁹ Det är dock inte den personliga, subjektiva upplevelsen som avses, utan det avgörande är om en brottslig handling utifrån objektiva kriterier kan anses som kränkande.

Anledningen till att den idag gällande bestämmelsen talar om kränkning istället för lidande förefaller till viss del vara att undvika förväxling med det psykiska lidande som nämns i 5 kap 1 §, men regeringen anser också att begreppet lidande har en subjektiv klang vilken är mindre lämplig i det förevarande sammanhanget. Detta då regeringen anser att det inte i första

---

³⁵ Prop. 2000/01:68 s. 47

³⁶ Jfr kommitténs förslag, SOU 1992:84 s. 265: ”Den som kränker annan genom brott mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta det lidande som kränkningen medför.”

³⁷ Även vid tillämpningen av den tidigare bestämmelsen krävdes att en allvarlig kränkning förelåg, men för klarhetens skull ansåg man att det borde komma till uttryck i lagtexten. Se Prop. 2000/01:68 s. 49 f.

³⁸ Brottsoffermyndighetens Referatsamling 2014, s. 8

³⁹ Prop. 2000/01:68 s. 48

hand är den skadelidandes personliga upplevelse som skall vara avgörande i kränkingsersättningsfrågan, utan att man istället bör söka avgöra ”vilken kränkning som typiskt sett kan anses ha uppkommit genom det brottsliga angreppet”.⁴⁰ Denna ändring från lidande till kränkning sägs också motivera att kravet på allvarlighet införs i lagtexten.⁴¹

3.2 Allvarlighetsrekvisitet

Enligt formuleringen av skadeståndslagen 2 kap 3 § är bestämmelsen endast tillämplig i fall där en ”allvarlig kränkning” ägt rum. Vad krävs för att en kränkning skall anses vara allvarlig? Detta måste bedömas utifrån samtliga omständigheter i varje enskilt fall.⁴² Här aktualiseras bestämmelsen i 5 kap 6 § 1 st SkL, som inte endast reglerar hur skadestånd med anledning av kränkning skall bestämmas, utan också skall tillhandahålla viss vägledning vid bedömning av huruvida en kränkning är att betrakta som allvarlig.⁴³ Enligt bestämmelsen skall hänsyn tas till handlingens art och varaktighet, vidare skall särskilt beaktas om handlingen

1. haft förnedrande eller skändliga inslag,
2. varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa,
3. riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet,
4. inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande, eller
5. varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet.

Samtidigt finns det en rad brott som regelmässigt anses innebära en allvarlig kränkning av brottsoffret. Sexualbrott, grövre våldsbrott⁴⁴, samt förtal⁴⁵ nämns i förarbetena, men även här, i vart fall avseende brott tillhörande de två förstnämnda kategorierna, bör omständigheterna i det enskilda fallet vägas in i bedömningen av huruvida allvarlighetsrekvisitet är uppfyllt eller inte. Vid våldsbrott skall man se till våldets art och svårhetsgrad⁴⁶, och beträffande sexualbrott ges sexuellt ofredande enligt 6 kap 7 § 2 st brottsbalken som exempel på brott där omständigheterna bör vägas in vid allvarlighetsbedömningen. Att någon blottar sig anses inte utgöra en tillräckligt allvarlig kränkning, men om blottaren samtidigt handlar på ett sätt som är ägnat att skrämja offret kan situationen komma att bedömas annorlunda.⁴⁷

---

⁴⁰ Prop. 2000/01:68 s. 49

⁴¹ Prop. 2000/01:68 s. 50

⁴² Prop. 2000/01:68 s. 50

⁴³ Prop. 2000/01:68 s. 65

⁴⁴ Prop. 2000/01:68 s. 65

⁴⁵ SOU 1992:84 s. 246

⁴⁶ SOU 1992:84 s. 241

⁴⁷ SOU 1992:84 s. 237

Vissa brott anses vara så allvarliga i sig att det är uppenbart att offret har utsatts för en allvarlig kränkning. Vid till exempel mordförsök, grov misshandel och grov våldtäkt anses en allvarlig kränkning föreligga redan i och med att rekvisiten för brotten är uppfyllda, oavsett eventuella omständigheter som annars hade kunnat påverka bedömningen av allvarlighetsrekvisitet.⁴⁸

Huvudregeln är att utgå ifrån objektiva kriterier, men undantag kan göras beträffande särskilt utsatta grupper, som till exempel barn eller äldre människor.⁴⁹

Något som också i viss mån kan påverka bedömningen av huruvida en kränkning är allvarlig är den skadelidandes beteende. För att en person skall kunna anses ha fått sin personliga integritet kränkt, krävs att den kränkande handlingen riktas mot någon som i någon mån värnar sin personliga integritet. Provokation från den skadelidandes sida, som till exempel att inleda ett slagsmål, kan leda till att den brottsliga handling som den skadelidande därefter drabbas av inte bedöms utgöra en allvarlig kränkning, då denne till viss del måste anses ha givit upp kravet på respekt för sin personliga integritet. Beträffande sexualbrott saknar dock den skadelidandes beteende betydelse för allvarlighetsbedömningen.⁵⁰

En fråga nämns av regeringen som principiell: Särskilt utsatta yrkesgruppers möjlighet att få kränkingsersättning. Dessa grupper omfattar till exempel polismän, ordningsvakter, och anställda inom kriminalvård och psykiatrisk vård. Kommittén anser att den utsattes ställning i viss mån är avgörande för huruvida ett visst våld utgör en allvarlig kränkning, något som kritiserades av både Rikspolisstyrelsen och Föreningen Sveriges Polischefer.

Den brottsliga handlingen bör vara i grunden avgörande när fråga är om huruvida en kränkning vilken föranleder ersättning är för handen eller ej. Dock har personer inom vissa yrkesgrupper anledning att räkna med att drabbas av angrepp i sin yrkesutövning, och de anses även vara bättre förberedda i dylika situationer.

På grund av detta krävs därför, för att en allvarlig kränkning skall anses föreligga, att allvarlighetsnivån i dessa fall ligger något högre än normalt. Regeringen poängterar dock att detta inte får innebära att man inom dessa yrkesgrupper inte har någon möjlighet till ersättning för kränkning av den personliga sfären – som exempel på en kränkning som kan anses vara allvarlig nog anges att bli spottad rakt i ansiktet.⁵¹ Detta skiljer sig från den praxis som var gällande vid tiden för propositionens tillkomst.⁵²

Lagutskottet understryker i sitt betänkande att just praxis bör vara det främsta medlet för att utveckla och ge innehåll till bestämmelser, och att

---

⁴⁸ Friberg, s. 659

⁴⁹ SOU 1992:84 s. 236

⁵⁰ Prop. 2000/01:68 s. 65 f

⁵¹ Prop. 2000/01:68 s. 50f

⁵² NJA 1994 s. 395; NJA 1999 s. 725

man i förarbeten bör vara försiktig med uttalanden som kräver en förändring av högsta domstolens prejudikat. Dock anser man att ”de förarbetsuttalanden som görs i propositionen har ett förnuftigt innehåll och kan vara till god vägledning vid tillämpningen av de nya bestämmelserna”.⁵³

3.3 Brottrekvisitet

För att en skadelidande skall anses ha utsatts för en allvarlig kränkning krävs också att den kränkande handlingen varit brottslig. Det ställs dock inget krav på att skadevållaren fällts för brottet i fråga, och det saknar också betydelse för utbetalning av kränkingsersättning om skadevållaren inte kan dömas till straffrättslig påföljd på grund av sin ålder, sinnesbeskaffenhet eller därför att brottet är preskriberat.⁵⁴ Att ersättning för kränkning kräver att en brottslig handling har begåtts ger den en särställning inom skadeståndsrätten.

Som framgår av genomgången av den historiska bakgrunden i kapitel 2 fanns regleringen beträffande skadestånd fram till ikraftträdandet av 1972 års skadeståndslag i 6 kap strafflagen, och kopplingen till straffrätten finns ju också kvar i och med brottrekvisitet i skadeståndslagen 2 kap 3 §. I förarbetena är regeringen och kommittén om ideell skada överens om att kravet på brott för rätt till kränkingsersättning inte bör upphävas utan att det ersätts av något annat allmänt kriterium. Man konstaterar också att kravet på brott begränsar de fall där kränkingsersättning blir aktuellt till sådana handlingar som ansetts klandervärda av lagstiftaren.⁵⁵

I huvudsak betalas kränkingsersättning endast ut i samband med uppsåtliga brott, men regeringen skriver i propositionen att ersättning även i vissa särskilda fall kan betalas ut vid brott som inte är uppsåtliga. Man hänvisar till två avgöranden från HD, NJA 1997 s. 315 och NJA 1997 s. 572, där domstolen i det förstnämnda fallet uttalar att omständigheterna då en skadevållare gjort sig skyldig till grov vårdslöshet kan ”vara så försvarande att hans handling närmar sig en uppsåtlig gärning och därför kan ha samma kränkande innebörd som ett avsiktligt angrepp på den skadelidandes integritet”. Regeringen anser att detta även bör gälla enligt en ny bestämmelse.⁵⁶

I propositionen ger regeringen en rad exempel på brott vilka kan ligga till grund för kränkingsersättning, och vilken aspekt av den personliga integriteten dessa brott anses angripa. Till de brott som innebär ett angrepp mot annans *person* kan räknas exempelvis misshandel av normal och grövre grad, försök till mord, våld eller förgripelse mot tjänsteman, övergrepp i

---

⁵³ 2000/01:LU19 s. 10

⁵⁴ Prop. 2000/01:68 s. 48, SOU 1992:84 s. 220

⁵⁵ Prop. 2000/01:68 s. 48, SOU 1992:84 s. 221ff

⁵⁶ Prop. 2000/01:68 s. 49

rättssak när den angripne utsätts för våld, och vållande till kroppsskada eller sjukdom. Beträffande angrepp mot annans *frihet* ges som exempel människorov, olaga frihetsberövning, försättande i nödläge, olaga tvång, rån och utpressning. Brott som utgör ett angrepp mot annans *frid* uppges kunna vara olaga hot, hemfridsbrott, ofredande, brytande av post- eller telehemlighet, intrång i förvar, olovlig avlyssning, hot mot tjänsteman, förgripelse mot tjänsteman, övergrepp i rättssak om gärningen innefattar hot, och slutligen kan överträdelse av besöksförbud utgöra ett brott mot frid om personen som har besöksförbud uppför sig på ett sådant sätt att agerandet är ägnat att framkalla oro och ängslan hos den skyddade. Normalt anses överträdelse ej vara en allvarlig kränkning enligt 2 kap 3 § skadeståndslagen. Man nämner också brottet framkallande av fara för annan och andra allmänfarliga brott som innefattar det förstnämnda, där ett angrepp mot annans frid enligt 2 kap 3 § skadeståndslagen kan förekomma i de fall där gärningen riktats mot en eller flera bestämda personer.⁵⁷

Förmögenhetsbrott kan som regel inte ligga till grund för kränkingsersättning, men under vissa förutsättningar kan sådan ersättning vara aktuell även i dessa fall. Om en grov stöld sker vid ett bostadsinbrott, och ”bostaden har skövlats eller om brottet haft andra särskilt hänsynslösa inslag” kan detta vara ett angrepp mot den drabbades frid, och även en allvarlig kränkning. I de fall där förmögenhetsbrott kan sammankopplas med andra brott vilka kan innebära en allvarlig kränkning, finns alltså en möjlighet att kunna erhålla ersättning.⁵⁸

Det är viktigt att notera att en allvarlig kränkning endast kan drabba en person som är i särskild grad berörd av det aktuella brottet.

---

⁵⁷ Prop. 2000/01:68 s. 64

⁵⁸ Prop. 2000/01:68 s. 65

4 Kränkningensbegreppet i den juridiska doktrinen

En aspekt av kränkningensbegreppet som har diskuterats i den juridiska litteraturen sedan skadeståndslagen 2 kap 3 § trädde i kraft är hur den för skadeståndsrätten grundläggande skadan skall definieras, och i anslutning därtill vad som är kränkningensersättningens funktion. Särskilt har avgörandet NJA 2007 s. 540 diskuterats och kritiserats.

I en artikel publicerad 2007 skriver Bertil Bengtsson om rättsutvecklingen avseende kränkningar och skadestånd för diskriminering, och däribland skadebegreppet i dessa sammanhang.⁵⁹ Han kommenterar högsta domstolens resonemang i NJA 2007 s. 540, och noterar att domstolen ”markerar att kränkningensersättning intar en särställning när det gäller skadestånd”. Bengtsson syftar på att en kränkning ansågs ha förekommit trots att den skadelidande i det här fallet sov, och därför inte var medveten om vad som skedde, och att det även är oklart huruvida den skadelidande alls kommer att informeras om det inträffade. Han skriver att det i normala fall vid ideella skadestånd ”finns en skada som den skadelidandes psykiska tillstånd kan anses ha påverkats [av]”⁶⁰, om inte vid själva handlingen, så inträffar det när den skadelidande får vetskap om vad som inträffat. I och med att högsta domstolen verkar mena att det inte är relevant huruvida den skadelidande får veta vad som inträffat, anser Bengtsson att ”man bortser t.o.m. från ordinära krav på skada”⁶¹. I och med detta kan det utdömda skadeståndet inte ha någon egentlig reparativ funktion för den skadelidande, och han skriver vidare att det utöver en eventuell preventiv funktion närmast verkar vara ämnat att markera det klandervärda i den kränkande handlingen.⁶²

Mårten Schultz har också diskuterat det aktuella rättsfallet i sin bok *Kränkning – Studier i skadeståndsrättslig argumentation*, och frågar hur orsaksbedömningen skall göras om HD anser att kränkningen är samma sak som själva gärningen.⁶³ Enligt propositionen är det lika korrekt att tala om ersättning för kränkning som ersättning för skada⁶⁴, vilket tillsammans med HD:s uttalande är problematiskt, då detta skapar problem avseende det för skadeståndsrätten grundläggande orsakssambandet. Med detta rättsfall som exempel kritiserar han kränkningensbegreppets utformning som varande alltför tillåtande, och menar att ingen tar regeln på fullt allvar.

---

⁵⁹ Bertil Bengtsson, Om kränkning och diskriminering, Nordisk Försäkringstidskrift, årgång 88, Stockholm 2007, s. 299

⁶⁰ Bengtsson, 2007, s. 300

⁶¹ Bengtsson, 2007, s. 301

⁶² Bengtsson, 2007, s. 301

⁶³ Schultz, 2008, s. 31-34

⁶⁴ Prop. 2000/01:68, s. 66

Han ifrågasätter också kränkningens plats inom skadeståndsrätten, och visar på en diskrepans hos just bedömningen av kränkning i förhållande till övrig skadeståndsrätt.⁶⁵ Bedömningsmetoden är kollektiv istället för individuell, vilket annars är huvudregeln inom skadeståndsrätten.⁶⁶ Schultz resonerar bland annat kring huruvida kränkningens institut fungerar metodologiskt i skadeståndsrätten, där beträffande andra typer av skador den skadelidande individen står i fokus, och anser att även kränkning bör bedömas med utgångspunkt i den enskilde skadelidandes upplevelse. Han anser också att fokus vid bedömningen av ideella skador bör ligga på skadan istället för handlingen, vilket normalt är fallet inom skadeståndsrätten.⁶⁷

Mårten Schultz belyser även i en artikel i Svensk juristtidning viss problematik beträffande särskilda yrkesgrupper vilka i sitt arbete antas ha en förhöjd mental beredskap för eventuella kränkande angrepp. Han framhåller bland annat uttalanden i propositionen kring denna fråga:

”Det ligger i sakens natur att det då krävs något mer än normalt för att en allvarlig kränkning skall kunna konstateras. Enligt regeringens mening får dock detta synsätt inte dras så långt att den personliga kränkningen hamnar i bakgrunden. Även om det ingår i en persons normala arbets- uppgifter att hantera våldsamma och stökiga personer, bör ersättning ofta kunna ges om han eller hon i tjänsten utsätts för en brottslig kränkning som är skymflig och direkt angriper den privata sfären, t.ex. ett renodlat kränkande angrepp som att bli spottad rakt i ansiktet.”⁶⁸

Han gör tolkningen ”att lagstiftaren framför allt ger uttryck för en restriktiv inställning till att låta yrkestillhörigheten påverka i för offret negativ riktning”.⁶⁹ Han efterfrågar en restriktivare tillämpning av detta undantag för vissa yrkesgrupper, och att man i de fall där det tillämpas ger en tydlig motivering till varför brottsoffret anses ha denna särskilda beredskap, och varför denna anses hindra att allvarlighetsrekvisitet uppfylls i det enskilda fallet.⁷⁰

---

⁶⁵ Schultz, Mårten, *Kränkning – Studier i skadeståndsrättslig argumentation*, Stockholm 2008

⁶⁶ Schultz, 2008, s. 42

⁶⁷ Schultz, 2008, s.42-46

⁶⁸ Prop. 2000/01:68, s. 50

⁶⁹ Schultz, Mårten, *Kränkning och ”särskilda yrkesgrupper”*, SvJT 2013, s. 325ff

⁷⁰ Schultz, 2013, s. 331

5 Begreppets syfte och särställning

5.1 Skadeståndets grundprinciper

Skadeståndets övergripande syfte kan sägas vara att ersätta den som drabbats av en skada så att dennes ekonomiska ställning är densamma som om skadan aldrig inträffat.⁷¹ Detta brukar refereras till som skadeståndets *reparativa* funktion. Den som drabbas av en personskada kan få ersättning för sjukvårdskostnader och förlorad inkomst, och vid sakskada kan den drabbade genom skadeståndet beredas möjlighet att ersätta det förlorade med motsvarande egendom, och även ersätta eventuella merkostnader som uppkommit som en följd av skadan.⁷²

Andra funktioner av skadestånd kan vara att *flytta kostnaden* för en skada från den skadelidande till den skadevällande,⁷³ att *pulvrисera* förlusterna, till exempel när skyldigheten faller på staten eller en annan organisation med betydande ekonomiska resurser, där förlusterna sprids bland skattebetalarna eller ses som en del av en verksamhets löpande utgifter, eller genom ansvarsförsäkringar där förlusterna sprids bland försäkringstagare genom de premier dessa betalar.⁷⁴

Man talar också om skadeståndets *preventiva* funktion – att människor undviker sådana handlingar som kan leda till skadeståndsskyldighet, och att aktsamheten påverkas positivt. Denna förebyggande funktion är dock svår att bevisa, då vårt samhälle under lång tid präglats av ersättningskyldighet i någon form, och då det oftast inte är den skadeståndsskyldige själv, utan dennes försäkringsbolag, som betalar skadeståndet.⁷⁵

Genom *ekonomisk prevention* antas försäkringstagare i högre grad aktivt söka undvika skador som i annat fall skulle orsaka en höjd premie. Även i fråga om denna typ av prevention är det svårt att verifiera dess faktiska effekt.⁷⁶

För att skadeståndsansvar skall aktualiseras krävs att en skada skett som drabbat annan än den skadeståndsskyldige, och att denne haft en plikt att handla på ett sådant sätt att skada inte uppstod.⁷⁷ Grundläggande för ansvar

---

⁷¹ Hellner, Jan och Radetzki, Marcus, Skadeståndsrätt, Stockholm, 2010, s. 25

⁷² Ibid s. 39

⁷³ Ibid s. 40

⁷⁴ Ibid s. 42

⁷⁵ Ibid s. 43 f.

⁷⁶ Ibid s. 45

⁷⁷ Ibid s. 108 ff.

är också att ett orsakssamband finns, det vill säga att den skadeståndsskyldiges handling har orsakat skadan.⁷⁸

5.2 Kränkningensbegreppet inom skadeståndsrätten

Kränkning enligt skadeståndslagen 2 kap 3 § utgör en ideell skada, vilket även gäller de personskador som inte är ekonomiska (vanligtvis ersättning för sveda och värk enligt skadeståndslagen 5 kap 1 § 3). Dessa typer av skador skiljer sig dock åt på flera sätt. Där ersättningen för sveda och värk endast kan dömas ut då personskada är för handen, ställer inte kränkningensersättningen samma krav.⁷⁹ Medan personskadeersättningens syfte är att kompensera för följder eller bestående men av en skada, avser begreppet kränkning ”upplevelsen vid och karaktären av själva skadehändelsen”⁸⁰. En annan aspekt där kränkningensersättningen utmärker sig är att den enligt huvudregeln bestäms schablonmässigt. Den skadelidandes personliga upplevelser och känslor skall normalt ej vägas in i bedömningen, medan man vid ersättning för personskada utgår helt efter subjektiva förhållanden. Kränkningensbegreppet är som bekant även fortfarande sammankopplat med straffrätten, då en kränkning, för att kunna vara ersättningsberättigande, som regel måste vara orsakad av en brottslig gärning – ett krav som inte ställs beträffande personskada.⁸¹

I förarbetena anges kränkningensersättningens – eller tidigare ersättningen för lidande - funktion vara att ge den skadelidande upprättelse, ”lindra verkningarna av kränkningen och ge den skadelidande möjlighet att förändra sin livssituation”. Det som ersätts är känslor som framkallats hos den skadelidande, och man nämner också att en kränkning kan ha som följd att den skadelidande upplever sitt personliga värde som försämrat.⁸²

Kränkningensersättningen har alltså att ersätta upplevda känslor vid ett brottsligt angrepp, vilket kan jämföras med skadestånd för personskador, där mer påtagliga förändringar och åkommor i kroppen, vanprydande ärr, smärta och psykiska besvär – förutsatt att dessa är medicinskt påvisbara⁸³ – är det som man söker kompensera.⁸⁴

Formuleringen av skadeståndslagen 2 kap 3 §, ”den skada som kränkningen innebär”, kan tolkas som att skadan och kränkningen är detsamma, vilket regeringen medger i propositionen. I strängt logisk mening är det skadan som ersätts – en utformning som valts av systematiska skäl – men det är på

---

⁷⁸ Hellner och Radetzki, 2010, s. 195

⁷⁹ Brottsoffermyndighetens Referatsamling 2014, s. 8

⁸⁰ Brottsoffermyndighetens Referatsamling 2014, s. 8

⁸¹ Ibid. s. 8

⁸² SOU 1992:84, s. 213f, Prop. 2000/01:68, s. 48

⁸³ SOU 1995:33, s.129 ff.

⁸⁴ Hellner och Radetzki, 2010, s. 375

grund av det sätt på vilket bestämmelsen formulerats även rätt att tala om ersättning för kränkningen.⁸⁵

---

⁸⁵ Prop. 2000/01:68, s. 66

6 Rättspraxis och kränkningsbegreppet

6.1 Brottsoffermyndighetens roll

Brottsoffermyndigheten är en statlig förvaltningsmyndighet som funnits sedan 1994, och har som övergripande mål ”att arbeta för att främja alla brottsoffers rättigheter samt uppmärksamma deras behov och intressen”⁸⁶. I det fall då en målsägande enligt domstol skall erhålla ersättning i form av skadestånd från en gärningsman, och gärningsmannen i fråga saknar förmåga att betala skadestånd, samtidigt som försäkring för skadorna saknas, kan målsäganden – brottsoffret – ha rätt till ersättning ur statliga medel, så kallad brottsskadeersättning⁸⁷. Ansökningar om brottsskadeersättning prövas av Brottsoffermyndigheten⁸⁸, och i ärenden som anses vara av principiell betydelse eller annars av större vikt görs prövningen av Nämnden för brottsskadeersättning⁸⁹.

Brottsoffermyndigheten publicerar sedan 1998 en referatsamling med syftet ”att belysa skadeståndsrättslig praxis om kränkingsersättning vid olika typer av brott av skiftande svårighetsgrad”⁹⁰. Här presenteras ett urval av avgöranden, vilka skall kunna vara vägledande i skadestandsfrågor, i form av korta referat, samt beloppens storlek i de fall där ersättning beviljas. Myndigheten tillhandahåller även kontinuerligt uppdaterad information om skadeståndsrättslig praxis i sitt nyhetsbrev och på sin internetsida⁹¹.

Myndighetens praxis har inneburit att schabloniserade ersättningsnivåer har utvecklats för vissa typer av brott⁹², och man betalar som regel inte ut ersättning med mindre än 5000 kr, då kränkningar som värderas till ett lägre belopp ej anses vara allvarlig nog för att kunna föranleda ersättning för kränkning enligt skadeståndslagen 2 kap 3 §.⁹³ Tingsrätterna och hovrätterna hänvisar ofta i sina avgöranden beträffande skadestandsfrågor till Brottsoffermyndighetens praxis⁹⁴, och där vägledning saknats från högsta domstolen har myndighetens praxis ofta givit underinstanserna riktlinjer. Även högsta domstolen har i vissa fall vägt in Brottsoffermyndighetens praxis i sina avgöranden, och högsta domstolens

---

⁸⁶ Brottsoffermyndigheten (2014). *Om oss*. <http://www.brottsoffermyndigheten.se/om-oss>

⁸⁷ 1 § Brottskadslag (2014:322)

⁸⁸ 21 § Brottskadslag (2014:322)

⁸⁹ 22 § Brottskadslag (2014:322)

⁹⁰ Brottsoffermyndighetens referatsamling 2014, Umeå, 2014, s. 5

⁹¹ <http://www.brottsoffermyndigheten.se>

⁹² Friberg, 2010, s. 426

⁹³ Brottsoffermyndighetens referatsamling 2014, s. 8

⁹⁴ Brottsoffermyndighetens referatsamling 2009, s. 10

vägledande uttalanden om ersättningsnivåer får i sin tur ofta direkt genomslagskraft hos myndigheten.⁹⁵

6.2 Den skadelidandes medvetenhet

Bedömningen av huruvida en kränkning har inträffat skall enligt motiven vara objektiv. Det är den kränkande handlingen, inte individens subjektiva upplevelse, som är relevant, vilket fick intressanta konsekvenser i detta fall:

I avgörandet NJA 2007 s. 540 utdöms kränkningers ersättning till en vid tiden för brottet fyraårig flicka som utsatts för sexuellt utnyttjande medan hon sov. Hon ansågs inte ha varit medveten om vad som pågick, och frågan var om en skadeståndsgrundande kränkning var för handen. Enligt motiven är det själva kränkningen som ersätts, och bedömningen – som skall vara objektiv – av den ansvarsutlösande gärningen är avgörande när man bedömer skadan.⁹⁶ Högsta domstolen skriver vidare att för att en kränkning av den personliga integriteten skall föreligga, behöver detta inte betyda att den angripne måste ha varit medveten om angreppet när det företogs, även detta med hänvisning till motiven.⁹⁷ Intressant är att en kränkning anses ha uppkommit oberoende av om flickan inte heller vid ett senare tillfälle får vetskap om händelsen. Avgörandet har kritiserats⁹⁸, vilket kommer att behandlas i kapitel 6.

6.3 Den skadelidandes beteende

Vid bedömning av huruvida en kränkning är att betrakta som allvarlig, och därmed ersättningsgill, bedöms samtliga omständigheter i det enskilda fallet, däribland även målsägandens beteende eller handlande vid tidpunkten för det brottsliga angreppet:

I rättsfallet RH 2013:18 döms gärningsmannen för koppleri, då denne hade påverkat och hjälpt målsäganden att ha tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, och även på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjat detta. Gärningsmannen och målsäganden hade några månader tidigare inlett ett förhållande, men vid tidpunkten för brottet hade de främst kontakt via sms och Facebook. Det var också där gärningsmannen talade med målsäganden om prostitution, betalning i samband med denna, öppnande av ett e-postkonto, och publicerandet av en annons på internet. Gärningarna i fråga inträffade under perioden den 10-16 februari 2012, och gärningsmannen dömdes för koppleri till fängelse i 4 månader. Tingsrätten anser inte att målsäganden i detta fall kan ha ansetts av fri vilja ha givit upp sitt skydd för den personliga integriteten, och tilldömer henne 10 000 kr i skadestånd.

---

⁹⁵ Prop. 2000/01:68 s.61

⁹⁶ Prop. 2000/01:68, s. 51

⁹⁷ Prop 2000/01:68, s. 75

⁹⁸ Se Bengtsson i NFT, 2007, och Schultz, 2008, s. 28-34

Hovrätten i sin tur gör bedömningen att brottets straffvärde är lägre än vad tingsrätten kommit fram till, dömer gärningsmannen till villkorlig dom med samhällstjänst, och anger även i sitt domslut att i det fall fängelse hade valts som påföljd, hade sådan påföljd omfattat en period av 2 månader.

Beträffande skadestandsfrågan noterar hovrätten innehållet i skadeståndslagen 2 kap 3 §, och anser inte att det sätt på vilket gärningsmannen främjat målsägandens tillfälliga sexuella förbindelser utgör ett sådant brott som kan ligga till grund för kränkingsersättning, och upphäver tingsrättens dom i skadestandsdelen.

Här kan man ställa frågan om målsägandens beteende hade någon inverkan på utgången. Hovrätten bedömer i och för sig att brottets straffvärde är lågt, vilket ju kan påverka i kränkingsersättningsfrågan, men målsäganden hade ändå en förhållandevis aktiv roll, då hon själv hanterade kontakten med de två män med vilka hon utförde sexuella tjänster mot betalning.

Gärningsmannen uppmuntrade och hjälpte henne visserligen, men vid tiden för brottet hade de främst kontakt via sms och internet, vilket torde ha en begränsande effekt på den inverkan gärningsmannen kan ha haft på hennes handlande.

Ett annat fall där målsägandens beteende har påverkat frågan om kränkingsersättning är NJA 2013 s. 569. Två vid tillfället 15-åriga pojkar hade genomfört samlag, och sexuella handlingar jämförbara med samlag, med en då 13-årig flicka. Pojkarna dömdes i tingsrätten för sexuellt utnyttjande av barn. Samlaget och de sexuella handlingarna var frivilliga och ömsesidiga, och flickan var själv drivande. Detta i kombination med den ringa ålderskillnaden och flickans mognad gjorde att kränkingsersättning inte utdömdes.

6.4 Den skadelidandes ställning

Vissa yrkesgrupper, som till exempel poliser och väktare, antas i arbetet ha en högre beredskap för angrepp mot den personliga integriteten, men det hindrar inte att även dessa personer kan ha rätt till ersättning för kränkning:

I NJA 2005 s. 738 har en person som gripits och förts till polisstationen spottat en polisman rakt i ansiktet, och fråga är om polismannen har rätt till ersättning enligt skadeståndslagen 2 kap 3 §. Tingsrätten anser att det brott målsäganden utsatts för – ofredande enligt brottsbalken 4 kap 7 § – har inneburit en kränkning, men att den med tanke på gällande praxis inte är nog allvarlig för att kunna föranleda kränkingsersättning.⁹⁹ Även hovrätten gör

---

⁹⁹ Här hänvisar man till rättsfallet NJA 1999 s. 725, alltså innan den nuvarande kränkingsbestämmelsen trädde i kraft, där en polis blev spottad i ansiktet av en person i samband med omhändertagande av denne. Rätten ansåg ej att kränkningen i det fallet var allvarlig nog för att kunna orsaka sådant lidande som avsågs i dåvarande 1 kap 3 § skadeståndslagen – detta med hänvisning till ett uttalande av HD i NJA 1994 s. 395: ”en polisman i tjänsten måste vara beredd på att mötas med visst våld och ha en större mental beredskap inför detta än andra”. Polismannen erhöll alltså inte ersättning enligt denna

denna bedömning i kränkingsfrågan. Högsta domstolen noterar samma praxis som tingsrätten och hovrätten, men väger även in förarbetena till skadeståndslagen 2 kap 3 §. I propositionen 2000/01:68 uttalas, vilket nämnts ovan i kap 3.2.2, att även den som tillhör en särskilt utsatt yrkesgrupp bör kunna erhålla ersättning ”om han eller hon i tjänsten utsätts för en brottslig kränkning som är skymflig och direkt angriper den privata sfären”¹⁰⁰. Som nämnts tidigare anger man även att bli spottad rakt i ansiktet som ett renodlat kränkande angrepp¹⁰¹, och detta är något som högsta domstolen i förevarande fall tar fasta på.

Man redogör för propositionens förtydligande av kränkingsbestämmelsen¹⁰² och lagutskottets resonemang kring detta¹⁰³, och med anledning av dessa uttalanden anser man att det är ”naturligt att den ändrade lagstiftningen medför en viss förskjutning av praxis”¹⁰⁴.

Högsta domstolen gör bedömningen att angreppet i det här fallet är i hög grad förnedrande och skymfligt mot målsäganden, och att det även med tanke på hans utsatta yrke utgör en tillräckligt allvarlig kränkning för att omfattas av skadeståndslagen 2 kap 3 §. Med utgångspunkt i förarbetena frångår högsta domstolen alltså sin tidigare praxis, och ger målsäganden ersättning för kränkning genom brott.

Flera justitieråd var dock skiljaktiga, och ansåg att det åberopade förtydligandet i propositionen inte innebär att skadeståndslagen 2 kap 3 § kräver en mildare allvarlig kränkning jämfört med den tidigare skadeståndslagen 1 kap 3 § som talade om ”lidande” istället för dagens ”kränkning”.

Utgången i det just nämnda fallet är intressant att jämföra med ett avgörande som kom några år senare – NJA 2012 s. 711. I samband med att en ordningsvakt skulle avvisa en gäst från en restaurang på grund av dennes störande beteende, slog och rev gästen ordningsvakten i ansiktet och ropade att han skulle döda honom. Den skadelidande (ordningsvakten) upplevde händelsen som mycket skrämmande, och hade ont i några dagar efteråt. Hovrätten och tingsrätten ansåg att en allvarlig kränkning enligt skadeståndslagen 2 kap 3 § förelåg, trots att en ordningsvakt tillhör en sådan yrkesgrupp som förväntas ha en viss mental beredskap för angrepp på den personliga integriteten, men HD gjorde bedömningen att så ej var fallet.

HD hänvisar till de arbetsuppgifter en ordningsvakt har i sådana situationer som den förevarande, däribland att från en lokal avlägsna personer som stör – eller utgör en fara för – den allmänna ordningen, och anser inte att det

---

bestämmelse. Värt att notera är dock att två justitieråd var skiljaktiga, och ansåg kränkningen som varande tillräckligt allvarlig.

¹⁰⁰ Prop. 2000/01:68 s. 50

¹⁰¹ Ibid

¹⁰² Prop. 2000/01:68 s. 50, 53, 66

¹⁰³ 2000/01:LU19 s. 10

¹⁰⁴ NJA 2005 s. 738

angrepp som den skadelidande utsatts för var tillräckligt grovt för att kunna anses vara en allvarlig kränkning av hans personliga integritet, och inte heller att det varit skymfligt eller förnedrande.

6.5 Omständigheter i samband med skadan

Även ringa brott kan under särskilda omständigheter ligga till grund för kränkingsersättning:

I RH 2013:19 bedömer hovrätten att en ringa misshandel kan ligga till grund för kränkingsersättning, då man anser att det sammanhang i vilket den skedde gör kränkningen allvarlig nog. Under en fotbollsmatch där A.B. ("spelaren") spelade, och S.S.R. ("domaren") dömde, gav domaren spelaren ett rött kort, varpå spelaren gav domaren ett slag i ansiktet med fingertopparna. Slaget gav upphov till smärta, som dock snart gick över. Både tingsrätten och hovrätten bedömer misshandeln som ringa, men på grund av att den inträffade inför publik under en fotbollsmatch, i direkt samband med domarens fullgörande av sina uppgifter, anser man att den kränkning som domaren utsatts för är allvarlig nog för att ligga till grund för ersättning enligt skadeståndslagen 2 kap 3 §.

6.6 Förmögenhetsbrott

Normalt anses inte förmögenhetsbrott kunna ligga till grund för kränkingsersättning, annat än då de är nära förknippade med ett annat brott som kränker den personliga integriteten. 2011 kom dock ett avgörande från HD där kränkingsbegreppet vidgades något:

I fallet NJA 2011 s 3 har de två skadelidande utsatts för ett inbrott i sitt hem, och vid tidpunkten för detsamma befann sig de båda på annan plats.

Den skadevällande har brutit sig in i deras hem genom att slunga en sten genom en fönsterruta, vilket orsakade spridning av glassplitter i huset och skador på en vägg och på inredning. Denne har också genomsökt huset, däribland byråådor i sovrummet, och tillgripit ett stort antal föremål, av vilka många hade ett stort affektionsvärde. Den skadevällande har också efterlämnat blodspår på flera ställen i bostaden – särskilt nämns en byrålåda innehållande underkläder.

Då de skadelidande på grund av omständigheterna känt sig mycket kränkta av inbrottet, begär de ersättning för sådan kränkning som avses i skadeståndslagen 2 kap 3 §.

HD begärde ett yttrande från BrOM, som med hänvisning till sin vid tillfället gällande praxis vid prövning av rätten till brottsskadeersättning vid

bostadsinbrott (vilken i sin tur har sin grund i den praxis som beskrivs i proposition 2000/01:68, s. 49 och 65) konstaterar att majoriteten av yrkanden om kränkningsersättning avslås. Baserat på detta och på vad som framkommit om bostadens skick efter inbrottet skulle stöldbrottet i förevarande fall inte ge rätt till kränkningsersättning.

Myndigheten fortsätter ”Man kan fråga sig om den i praxis uppsatta tröskeln för att i vissa fall av aktuell brottslighet medge kränkningsersättning, bör sänkas.” och noterar att det är något vanligare att domstolarna dömer ut ersättning för kränkning vid grov stöld genom bostadsinbrott.

BrOM skriver vidare att ”en eventuellt utökad rätt till kränkningsersättning skulle – med hänvisning till den låga upplärningsprocenten och avtalsvillkoren i de vanligaste hemförsäkringarna – utgöra en märkbar belastning på det skattefinansierade brottskadeanslaget. Mot den bakgrunden har Brottsoffermyndigheten inte haft ambitionen att verka för en mer liberal praxis.”

HD skriver i sina domskäl att trots att skadelidande ej befann sig i hemmet vid tidpunkten för inbrottet anser man att en allvarlig kränkning såsom avses i skadeståndslagen 2 kap 3 § är för handen.

Justitierådet Marianne Lundius var skiljaktig i fråga om kränkningsersättningen, och anförde att skadelidande i och för sig utsatts för en kränkning, men att den inte är ”av den karaktären att den kan anses innefatta en sådan särskilt omfattande förgripelse på deras frid och privatliv som måste krävas för att ersättning ska utgå”, och anser därför att allvarlighetsrequisitet i skadeståndslagen 2 kap 3 § ej är uppfyllt.

6.7 Oaktsamhetsbrott

Normalt kan endast uppsåtliga brott ligga till grund för en allvarlig kränkning, men under särskilda omständigheter kan detta gälla även vid oaktsamhetsbrott. Dock ej i följande fall:

I fallet NJA 2012 s. 358 har en alkoholpåverkad skadevällande kört en bil på ett sådant sätt att den slutligen voltat, vilket lett till att en passagerare skadats så allvarligt att amputation av dennes högerarm blivit nödvändigt. Skadelidanden begär kränkningsersättning, vilket han också beviljas av tingsrätt och hovrätt. HD anser dock att även om kränkningsersättning är möjlig vid oaktsamhetsbrott i fall där omständigheterna är så försvårade att den oaktsamma handlingen närmar sig en uppsåtlig gärning¹⁰⁵, så är detta ej fallet i den förevarande situationen. Man kan inte se något som talar för att

---

¹⁰⁵ HD hänvisar här till två tidigare domar där kränkningsersättning har beviljats i samband med oaktsamhetsbrott: NJA 1997 s 315, där en berusad skadevällare utan att bromsa eller väja undan kört på och skadat en fotgängare, och NJA 1997 s 572, där den skadevällande med hög hastighet kört på dörren till en polisbil och därigenom skadat den polisman som stod bakom dörren.

den berusade föraren medvetet tagit risken att passagerarna skulle skadas allvarligt, och inte heller att handlingen skulle närma sig en uppsåtlig sådan. HD kommer därför fram till att den skadelidande ej har utsatts för en sådan kränkning av den personliga integriteten som avses i skadeståndslagen 2 kap 3 §.

7 Empirisk undersökning av rättsfall

7.1 Materialet

Av de avgöranden som har undersökts kommer 36 från högsta domstolen, och resterande 68 från hovrätterna. I samtliga rättsfall behandlas kränkingsfrågan i någon mån. Varje fall har lästs igenom, och beträffande vart och ett har följande information noterats:

- Brottsubricering.
- Har en allvarlig kränkning inträffat?
- Ersättningsbelopp avseende kränkning, i den mån det utdömts och specificerats.
- Målsägandens respektive den tilltalades kön och ålder (huruvida vederbörande är yngre än 18 respektive 15 år) i den mån dessa uppgifter är kända, och notering har även gjorts i de fall där målsägande tillhör en sådan yrkesgrupp vilken anses ha en förhöjd beredskap för angrepp mot den personliga integriteten.

Den sammanställning som jag utgått från avseende statistik finns bifogad denna uppsats som ”Bilaga A”.

7.2 Något om könsfördelning

I de 104 undersökta fallen förekommer sammanlagt 118 gärningsmän. Av dessa är 108 av manligt kön, 7 av kvinnligt kön, och beträffande 3 gärningsmän är könet ej känt. 15 av de manliga gärningsmännen, respektive 3 av de kvinnliga har bedömts ej vara skyldiga att betala ersättning för kränkning. Även efter att dessa räknats bort är en klar majoritet av gärningsmännen i dessa fall av manligt kön, vilket illustreras i figur 1.

Beträffande målsägande i de undersökta fallen förekommer sammanlagt 147 personer. Av dessa är 48 av manligt kön, 87 av kvinnligt kön och 12 individer vilkas kön är okänt. Av dessa har 74 målsäganden av kvinnligt kön tilldömts ersättning, respektive 38 målsäganden av manligt kön och 2 av okänt kön, se Figur 2.

Könsfördelningen bland målsägande i de här fallen är jämnare än fördelningen bland gärningsmän, men den andel som utgörs av personer av kvinnligt kön är ändå, med 65 % i de ersättningsberättigade fallen, klart övervägande.

Figur 1.

Figur 2.

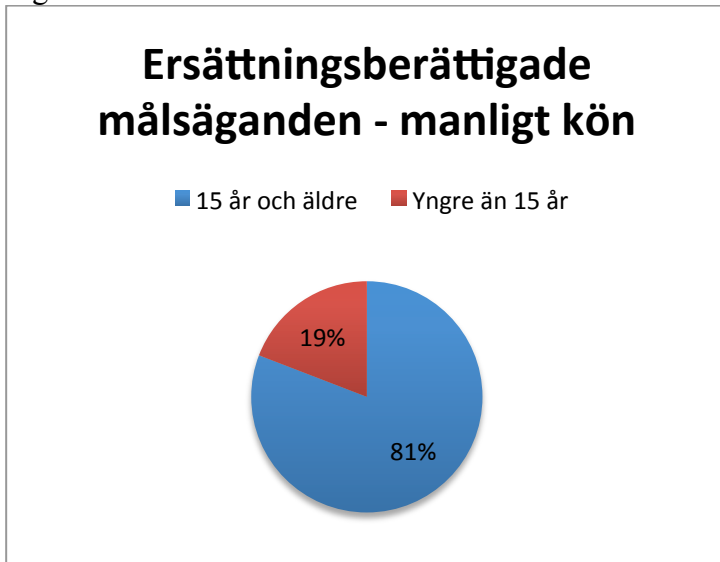

Av de målsägande av kvinnligt kön som ansetts ersättningsberättigade var 23 vid kränkningstillfället under 15 år. Motsvarande siffra för målsägande av manligt kön är 9. Andelen barn per målsägandegrupp illustreras nedan i figurer 3 och 4.

Figur 3.

Figur 4.

I de här undersökta avgörandena uppgår de sammanlagda utdömda ersättningarna för kränkning genom brott till ett belopp av 4 926 000 kr. Av detta har 3 958 000 kr utdömts som ersättning till målsäganden av kvinnligt kön, 960 000 kr till målsäganden av manligt kön, och 8000 kr till målsäganden av okänt kön. Detta illustreras i Figur 5. Här framgår också att målsäganden av kvinnligt kön i de studerade avgörandena tilldömts inte mindre än 80 % av den totala summan av kränkningersättningar. Medelvärdet för kränkningersättningar till manliga målsäganden i undersökningen uppgår till 25 263 kr, medan motsvarande medelvärde för kvinnliga målsäganden uppgår till 53 486 kr.

Figur 5.

7.3 Kränkningers ersättning vid vissa brott

Som framgår av beskrivningen under 7.1 ovan av materialet för denna undersökning har de i fallen utdömda ersättningarna noterats. Beträffande vissa brott har jag valt att se närmare på ersättningsstorleken.

Grov kvinnofridskränkning

I 16 av de undersökta rättsfallen utdöms ersättning för kränkning i samband med brottet grov kvinnofridskränkning. Av dessa kom 14 avgöranden år 2003, vilka publicerades som referat i Rättsfall från hovrätterna med syftet att tillhandahålla exempel på hovrätternas rättstillämpning vid den aktuella typen av brott.¹⁰⁶ Grov kvinnofridskränkning förekommer i fall från åren 2003, 2005 och 2007, och ersättningsbeloppen varierar mellan 20 000 kr och 70 000 kr. Medianvärdet för kränkningers ersättning under hela perioden ligger på 32 500 kr.

Misshandel

Beträffande misshandelsbrotten är det, med det aktuella underlaget, något svårare att beräkna någorlunda tillförlitliga och intressanta median- eller medelvärden, då allvarlighetsgraden varierar, och då kränkningers ersättning i vissa fall utdöms för misshandel i kombination med annat brott. Noteras kan ändå att, i de relativt få förevarande fallen, vid misshandel av normal eller ringa grad är medelvärdet för kränkningers ersättning 12 500 kr. Ett fall av synnerligen grov misshandel har förekommit, där ersättningsbeloppet

¹⁰⁶ Se till exempel RH 2003:70

bestämdes till 125 000 kr. Detta, om än högre, förefaller vara i linje med det schabloniserade beloppet på 100 000 kr som Brottskadenämnden fastställde den 3 juni 2013.¹⁰⁷

Sexuellt utnyttjande av underårig/barn

Även beträffande fall där brottet sexuellt utnyttjande av underårig/barn ligger till grund för ersättning för kränkning finns avgöranden där ersättningen avser även andra brott. I de 9 fall där sexuellt utnyttjande av underårig/barn är det enda ersättningsgrundande brottet, och ersättning har beviljats, kan dels noteras att 6 målsäganden är av kvinnligt kön, dels att medianvärdet för dessa 6 flickors ersättning ligger betydligt högre än de 3 pojkarnas – 27 500 kr, jämfört med 2000 kr. Dock rör det sig självklart om ett mycket litet antal avgöranden, och omständigheterna i de olika aktuella fallen skiljer sig åt.

I NJA 2014 s. 990 tydliggörs att hänsyn tas till omständigheterna i det enskilda fallet när frågan om ersättning för kränkning skall avgöras. Till exempel skillnad i ålder och mognad mellan målsägande och tilltalad, frivillighet och målsägandens ålder kan göra att ersättning för kränkning ej döms ut, vilket det också gjorde i det nämnda avgörandet.

Våldtäkt mot barn

Sedan den 25 februari 2013 tillämpar BrOM ”ett schablonbelopp på 100 000 kr vid en sådan våldtäkt mot barn, som inte inneburit annat våld eller tvång än det som ligger i att brottet riktas mot ett barn”¹⁰⁸. Beloppet kan också, beroende på omständigheterna, sättas högre. I de avgöranden som undersökts i denna studie förekommer 3 fall av våldtäkt mot barn där ersättningen för kränkning bestämts till 75 000 kr. 2 av dessa avgöranden kom 2006, och det återstående 2012. I avgörandet RH 2010:24 bestämdes ersättningen till 40 000 kr, med hänvisning till den ringa ålderskillnaden mellan målsäganden och gärningsmannen och övriga omständigheter.

Endast i 3 fall av 7 har ersättningen för kränkning vid våldtäkt mot barn i de aktuella avgörandena bestämts till 100 000 kr eller mer, men då fallen i fråga avgjordes - 2006, 2010 och 2012 – hade det ovan nämnda schablonbeloppet ännu inte börjat tillämpas.

Brott riktade mot tjänsteman

12 målsägande i de undersökta rättsfallen har bedömts tillhöra en sådan yrkesgrupp som antas ha en högre beredskap för angrepp mot den personliga integriteten. Av dessa har 6 bedömts ha utsatts för en allvarlig

¹⁰⁷ <http://www.brottsoffermyndigheten.se/aktuella-beslut-3-juni-2013>, hämtad 2015-06-23

¹⁰⁸ Brottsoffermyndighetens referatsamling 2014, s. 24

kränkning, och beviljats ersättning för densamma. Variationen bland de utdömda beloppen i dessa fall är minimal – 4 personer tilldömdes 5000 kr, 2 personer tilldömdes 4000 kr.

Förtal

I det undersökta materialet förekommer 3 fall av förtal, av vilka 1 betecknats som grovt. Ersättningen för kränkning i dessa fall är förhållandevis hög – 50 000 kr, 100 000 kr och 125 000 kr – och trots att det endast är fråga om 3 fall, kan det noteras att det är i det senaste, NJA 2014 s. 94, som den högsta ersättningen utdömts, medan de övriga avgörandena kom 2002 och 2003.

I samtliga fall har de för målsäganden kränkande uppgifterna nått stor spridning, och där de båda högre ersättnings beloppen har utdömts har de även funnits tillgängliga på internet under förhållandevis långa tidsperioder.

Förolämpning

För att en förolämpning skall anses innebära en allvarlig kränkning krävs att den utgör ett särskilt allvarligt angrepp på den personliga integriteten. I rättsfallet RH 2006:16 tilldömdes en polisman ersättning för bland annat förolämpning, då den tilltalade uttalat rasistiska tillmälen riktade mot polisen. Även i fallet RH 2011:5 utdömdes ersättning för kränkning på grund av förolämpning, då den tilltalade skrikit rasistiska tillmälen till målsäganden då de båda befann sig i en skola. I båda dessa fall bestämdes ersättningen till 5000 kr.

7.4 Övriga noteringar

Av de undersökta rättsfallen framgår tydligt att de grävsta brotten i princip alltid leder till att kränkingsersättning utdöms. Som exempel kan nämnas våldtäkt mot barn, där 9 målsäganden av 9 har tilldömts ersättning. Detsamma gäller våldtäkt, grov misshandel och grov kvinnofridskränkning.

Värt att nämna är också att förtal och grovt förtal kan föranleda förhållandevis höga kränkingsersättningar, som är jämförbara med ersättning vid till exempel sexuellt utnyttjande av barn – 50 000 kr – våldtäkt mot barn – 100 000 kr – och synnerligen grov misshandel – 125 000 kr.

8 Analys

8.1 Kränkningensbegreppets innebörd

En kränkning enligt skadeståndslagen 2 kap 3 § innebär enligt förarbetena en känsla hos ett brottsoffer, den momentana upplevelsen i samband med det skadeståndsgrundande angreppet. Till skillnad mot ersättning för sveda- och värk förutsätter kränkningensersättningen ingen personskada, varken av fysiskt eller psykisk natur. En kränkning kan endast drabba den mot vilket ett brottsligt angrepp är riktat, eller i vissa undantagsfall då ett allmänfarligt brott riktas mot en särskild grupp människor.¹⁰⁹ Tredjeman kan alltså inte erhålla kränkningensersättning för ett brott som drabbat någon annan.

Med anledning av förarbeten och praxis har diskussioner förts beträffande huruvida kränkningensbegreppet är lämpligt i den skadeståndsrättsliga systematiken. ”Kränkning” och ”skada” är av propositionen att döma utbytbara termer, och kombinerat med HDs uttalande i fallet med den sovande flickan förefaller kränkningen vara detsamma som både skadan och brottet, vilket gör orsaksbedömningen problematisk.

Det är intressant att se att till exempel förtal och grovt förtal – brott som är ägnade att utsätta offret för andras missaktning – kan föranleda ersättningsbelopp av samma storlek som till exempel sexualbrott riktade mot barn och synnerligen grov misshandel. Detta belyser särskilt innebörden i kränkningensbegreppet genom att tydliggöra att den skada som avses – den skada som kränkningen innebär – utgörs av känslor, vilka i och för sig kan upplevas starkare vid ett grovt brott, men ej alls är beroende av att en personskada uppkommer.

8.2 Hur avgörs huruvida en kränkning är allvarlig?

Enligt motiven skall allvarlighetsbedömningen göras objektivt och utgå från omständigheterna i varje enskilt fall, med vägledning av rekvisiten i skadeståndslagen 5 kap 6 § 1 st. Handlingens art och varaktighet, om handlingen haft förnedrande eller skändliga inslag, varit ägnad att framkalla allvarlig fruktan, riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet, inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande, eller varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet är samtliga olika aspekter som kan aktualiseras och skall vägas in vid bedömningen.

---

¹⁰⁹ Se beträffande framkallande av fara för annan till exempel NJA 2004 s. 176

Beträffande vissa yrkesgrupper som i sitt arbete kan antas ha en förhöjd beredskap avseende kränkningar mot den personliga integriteten är enligt förarbetena och viss praxis allvarlighetsströskeln högre än i andra fall. Hur mycket högre förefaller i någon mån svårt att avgöra, och i den juridiska litteraturen har efterfrågats en större tydlighet avseende de skäl vilka torde ligga till grund för allvarlighetsresonemanget i dessa fall.

BrOM ger genom sina beslut och sin referatsamling mycket användbara riktlinjer för bedömningen av allvarlighetsrekvisitet, då i princip de fall där myndigheten ansett att ersättning bör utgå är att betrakta som allvarliga kränkningar. Det är inte ovanligt att domstolarna hänvisar till myndighetens praxis eller begär yttrande från densamma i specifika fall.

Det finns brott där redan uppfyllandet av brottsrekvisiten anses medföra att en allvarlig kränkning är för handen. I dessa fall anses en allvarlig kränkning ha ägt rum oavsett eventuella omständigheter som annars hade kunnat påverka bedömningen av allvarlighetsrekvisitet. Exempel på sådana brott är mordförsök, grov misshandel och grov våldtäkt. Detta framgår också av den empiriska undersökningen, där till exempel samtliga fall av våldtäkt, våldtäkt mot barn, och grov kvinnofridskränkning ansetts innebära allvarliga kränkningar.

Även ringa brott kan dock anses medföra en allvarlig kränkning, vilket var fallet i RH 2013:19 ovan. Kränkningersättning utdömdes på grund av en ringa misshandel. Den skadelidande fick, medan denne utövade sin roll som fotbollsdomare, ett lättare slag i ansiktet av en spelare, detta inför publik. Omständigheter kan alltså påverka kränkningens allvarlighetsgrad även beträffande ringa brott.

8.3 Vilka brott kan föranleda ersättning för kränkning?

Lagstiftaren räknar i propositionen upp en rad brott vilka anses kunna utgöra grund för kränkningersättning, men denna förteckning är inte uttömmande. Domstolspraxis ger vägledning i frågan, och även BrOMs avgöranden kan ge vägledning, då de endast betalar ut brottskadeersättning i de fall där de anser att en allvarlig kränkning ägt rum.

Enligt huvudregeln aktualiseras kränkningersättning endast vid uppsåtliga brott, men praxis från HD visar att även icke uppsåtliga brott i särskilda fall kan ligga till grund för sådan ersättning. Detta förutsätter dock att omständigheterna då en skadevällare gjort sig skyldig till grov vårdslöshet är så försvarande att handlingen närmar sig en uppsåtlig gärning.

En förolämpning kan föranleda rätt till kränkningersättning, i vart fall om den bedöms vara tillräckligt allvarlig, vilket var fallet i de två avgöranden då

ersättning dömdes ut på grund av förolämpningar vilka innefattade rasistiska tillmälen.¹¹⁰

Förmögenhetsbrott kan normalt inte anses orsaka en allvarlig kränkning – som regel krävs att de är nära förknippade med något annat integritetskränkande brott. Dock har HD utvidgat tillämpligheten av kränkingsbestämmelsen genom NJA 2011 s. 3, där ett par ansågs ha blivit allvarligt kränkta av ett inbrott där delar av deras hem genomsökts, skadats och fläckats av blodspår, och ett stort antal föremål stulits, detta trots att paret inte befann sig i hemmet vid tidpunkten. I detta fall kan noteras samarbetet mellan BrOM och HD, då BrOM i sitt yttrande förespråkar en viss vidgning av tillämpningen av kränkingsbestämmelsen vid inbrott.

8.4 Vilken betydelse har den skadelidandes ställning eller uppträdande i samband med kränkningen?

I de fall där den skadelidande tillhör en yrkesgrupp som i arbetet kan anses förutsättas ha en förhöjd beredskap beträffande kränkningar av den personliga integriteten, kan detta ha en avgörande betydelse för huruvida denne erhåller kränkingsersättning. Jag finner det särskilt intressant att jämföra fallen NJA 2005 s. 738, NJA 2012 s. 711 och RH 2013:19.

En polis bedömdes 2005 ha blivit allvarligt kränkt då en person som gripits och förts till polisstationen spottar polisen i fråga i ansiktet, medan en ordningsvakt på en restaurang som mottagit slag och rivmärken i ansiktet kombinerat med hot från en gäst i samband med avvisning från lokalen inte ansågs ha blivit allvarligt kränkt. Poliser och ordningsvakter förefaller vara någorlunda jämställda i fråga om den förhöjda kränkingsberedskapen, så vad är det som gör spottandet allvarligare än slag, rivningar och hot?

I det sistnämnda fallet ansågs en fotbollsdomare ha blivit utsatt för en allvarlig kränkning då denne i samband med utövandet av sin domarroll blivit utsatt för ringa misshandel av en spelare. Att angreppet skedde inför publik ges betydelse. Här förefaller inte den skadelidandes roll som fotbollsdomare ha höjt tröskeln för allvarlighetsrekvisitet nämnvärt, vilket torde överrensstämma med motiven. Även om en fotbollsdomare kan anses ha viss beredskap för angrepp, så är risken för integritetskränkande angrepp långt större för till exempel en polis eller en ordningsvakt.

Domstolarna har dock kritiserats, bland annat av Mårten Schultz, för att de i fall där den skadelidande tillhör en av de särskilda yrkesgrupperna ofta inte uttryckligen redogör för hur ett brottsoffer antas ha en särskild beredskap

---

¹¹⁰ Se RH 2006:16 och RH 2011:5

och varför detta skall tillskrivas vikt i det enskilda fallet. Den högre allvarlighetsströskeln är i propositionen formulerad som ett undantag, och därför förefaller det brukligt att användandet av ett sådant undantag motiveras tydligt.

Beträffande kränkningar och deras allvarlighetsgrad är det i stor utsträckning upp till praxis att avgöra i vilka fall en allvarlig kränkning har ägt rum, och utförligare motiveringar skulle onekligen göra praxis tydligare.

Den målsägandes beteende vid brottstillfället kan medföra att en allvarlig kränkning inte anses ha inträffat, även i fall då gärningsmannen funnits skyldig till brottet i fråga, vilket illustreras tydligt i NJA 2013 s. 569, där den 13-åriga flickan, trots att hon utsatts för sexuellt utnyttjande, bland annat på grund av sitt eget handlande ej ansågs ha blivit kränkt. Detta, tillsammans med den varierande storleken på ersättningsbeloppen vid sexuellt utnyttjande av barn som framkommit i den empiriska undersökningen, tydliggör att omständigheterna i det enskilda fallet har stor betydelse då fråga är huruvida en kränkning har varit allvarlig nog att föranleda ersättning.

8.5 Har svaren på de ovan ställda frågorna förändrats under de senaste 13 åren?

Kränkningensbegreppet har under denna tid utvidgats genom praxis, kanske mest påfallande genom rättsfallet med den sovande flickan, där den skadelidandes medvetenhet om kränkningen ansågs sakna betydelse. Men även på andra områden kan förändringar noteras.

Tröskeln för allvarlighetsbedömningen i fall där den skadelidande på grund av sitt yrke anses ha en förhöjd beredskap för kränkningar förändrades genom att en polisman beviljades ersättning efter att ha blivit spottad i ansiktet. I jämförelse med detta kan diskuteras om allvarlighetsrekvisitet i fallet med ordningsvakten tolkades alltför snävt – det skulle i vart fall vara intressant att se utförligare beskrivningar av rättens resonemang i dessa fall.

Beträffande förmögenhetsbrott har kränkningensbegreppet vidgats något jämfört med tidigare genom HDs avgörande där de skadelidande beviljades ersättning för kränkning trots att de vid tidpunkten för brottet befann sig på annan plats.

8.6 Könsfördelning

Som framgår av den empiriska undersökningen med tillhörande diagram utgörs den övervägande majoriteten – 93 % – av ersättningsskyldiga

tilltalade av personer av manligt kön. Med tanke på att kvinnor, till exempel, endast utgjorde 13 % av antalet personer misstänkta för misshandel och grov misshandel 2007 är detta inte särskilt överraskande.¹¹¹ Beträffande målsägande vilka beviljats kränkingsersättning är situationen, om än inte den omvända, i vart fall annorlunda. 65 % av dessa är av kvinnligt kön, medan 33 % är av manligt kön. Sett till fördelningen och storleken av kränkingsersättningarna i de i denna uppsats undersökta fallen förefaller det vara så att de kvinnor som beviljas ersättning för kränkning i samband med brott oftare drabbas av en allvarligare kränkning än de män som beviljas samma typ av ersättning.

Självklart baseras denna undersökning på ett mycket begränsat antal avgöranden, men fördelningen är ändå intressant att se och reflektera över.

8.7 Avslutande kommentarer

Kränkningensbegreppet, svårdefinierat som det är jämfört med andra skadetyper, är en viktig del av vårt rättssystem. Dess syfte skulle dock tåla att klargöras ytterligare. Skadestånd brukar sägas ha ett i grunden reparativt syfte, men sett till förarbetena där lagstiftaren uttalar att det ligger ”i sakens natur att själva kränkningen inte kan suddas ut genom ersättning i pengar”¹¹², och då HD bedömer att ersättning för kränkning kan utdömas trots den skadelidandes omedvetenhet beträffande kränkningen, ställer jag mig samma fråga som många före mig: Vad är kränkingsersättningen tänkt att ersätta?

Bertil Bengtsson kommenterade fallet med den sovande flickan, och ifrågasatte med tanke på HDs resonemang syftet med kränkingsersättningen. Om syftet är att markera det klandervärda i en handling, närmar sig inte då kränkingsersättningen vad vi sett historiskt: ett straff, en bot?

De rättsfall som jag läst under arbetet med denna uppsats visar att kränkingsersättningen har en mycket viktig roll, då den personliga integriteten kan angripas på många olika sätt, och det mest praktiska verktyget för att kompensera detta skadade oersättliga är ändå ekonomisk ersättning. Innan medeltidslagarna tog vid sökte den kränkte och dennes ätt vedergällning genom hämnd, men även om känslorna vid en kränkning fortfarande är desamma som då, har juridiken och civilisationen fört oss till där vi nu befinner oss – med skadeståndslagen 2 kap 3 §.

---

¹¹¹ Brottsförebyggande rådet, Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007, Stockholm, 2008, s. 375

¹¹² SOU 1992:84, s. 213

Bilaga A

Sammanställning av rättsfall för empirisk undersökning

I följande sammanställning ges i första spalten rättsfallets beteckning i rättsfallssamlingen Rättsfall från hovrätterna (RH), respektive i Nytt juridiskt arkiv (NJA), med undantag för två avgöranden från 2015, från Högsta domstolen. I den andra spalten anges aktuell brottsrubricering, i den tredje anges huruvida en allvarlig kränkning enligt skadeståndslagen 2 kap 3 § anses ha inträffat, i den fjärde redovisas storleken på utdömd ersättning för sådan kränkning i den mån beloppet är känt, och i den femte redovisas först målsägandens kön, huruvida denne vid tidpunkten för brottet var under 15 eller 18 år, och huruvida denne tillhörde en sådan särskild yrkesgrupp som i sitt yrkesutövande antas ha en större beredskap för angrepp mot den personliga integriteten, och därefter, separerat av ett semikolon (;) den tilltalades kön.

Rättsfallen är ordnade efter instans, och redovisas i kronologisk ordning. I de fall där fråga är om fler än en målsägande redovisas dessa under den aktuella brottsrubriceringen som ”målsägande 1”, ”målsägande 2” och så vidare. I de fall där fråga är om fler än en gärningsman vilka samtliga ansetts vara ersättningsskyldiga med likalydande belopp, och dessa ej skall betala ersättning för kränkning solidariskt, anges detta efter ersättningsbeloppet med en asterisk (*) följd av en siffra vilken anger antalet ersättningsskyldiga gärningsmän. I fall där ersättning utdömts för fler än ett brott, och belopp angivits för vart och ett av brotten, specificeras detta under den sammanfattande brottsrubriceringen.

Rättsfall	Brott	Kr?	Belopp	Kön
<i>Högsta domstolen</i>				
NJA 2002 s. 270	Grovt rån, olaga frihetsberövande, grov våldtäkt	J	150 000 kr	K; M
NJA 2003 s. 144	Grov kvinnofridskränkning	J	30 000 kr	K; M
NJA 2003 s. 295	Försök till utpressning, grov	J	30 000 kr	M; M
NJA 2003 s. 508	Människorov och grovt sexuellt utnyttjande av underårig	J	150 000 kr	M, U15; M
NJA 2003 s. 567	Förtal – tryckfrihetsbrott	J	50 000 kr	K; M ¹¹³
NJA 2004 s. 97	Grov fridskränkning	J	35 000 kr	K; M
NJA 2004 s. 176	Framkallande av fara för annan			

¹¹³ Ansvarig utgivare på tidningen Expressen

	Målsägande 1	J	25 000 kr	M; M
	Målsägande 2	J	15 000 kr	M; M
	Målsägande 3	J	20 000 kr	M; M
	Målsägande 4	J	10 000 kr	M; M
	Målsägande 5	J	10 000 kr	M; M
	Målsägande 6	J	5000 kr	M; M
	Målsägande 7	J	5000 kr	M; M
	Målsägande 8	J	10 000 kr	M; M
	Målsägande 9	J	20 000 kr	M; M
NJA 2004 s. 757	Sexuellt ofredande, grovt förtal	J	20 000 kr	K; M
NJA 2005 s. 712	Misshandel, grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning			
	Grov kvinnofridskränkning, målsägande 1	J	60 000 kr	K; M
	Misshandel, målsägande 2	J	5000 kr	K; M
	Grov fridskränkning, misshandel, målsägande 3	J	60 000 kr	M, U15; M
	Grov fridskränkning, misshandel, målsägande 4	J	60 000 kr	M, U15; M
	Grov fridskränkning, misshandel, målsägande 5	J	60 000 kr	M, U15; M
NJA 2005 s. 738	Ofredande	J	5000 kr	M,Y; M
NJA 2005 s. 919	Grovt sexuellt utnyttjande av underårig, sexuellt ofredande	J	125 000 kr	K, U15; M
NJA 2006 s. 79	Sexuellt utnyttjande av barn	J	50 000 kr	K, U15; M
NJA 2006 s. 181	Försök till dråp	J	80 000 kr	M; M
NJA 2006 s. 212	Sexuellt utnyttjande av underårig			
	Målsägande 1	J	20 000 kr	M, U15; M
	Målsägande 2	J	20 000 kr	M, U15; M
	Målsägande 3	J	20 000 kr	M, U15; M
	Målsägande 4	N	-	M, U15; M
NJA 2007 s. 540	Grovt sexuellt utnyttjande av underårig	J	50 000 kr	K, U15; M
NJA 2007 s. 584	Överträdelse av art. 8 EKMR			
	Målsägande 1	J	15 000 kr	M; -
	Målsägande 2	J	15 000 kr	K; -
	Målsägande 3	J	15 000 kr	K, U15; -
	Målsägande 4	J	15 000 kr	K, U15; -

	Målsägande 5	J	15 000 kr	K, U15; -
NJA 2008 s. 482 I	Våldtäkt, mindre grov	J	25 000 kr	K; M
NJA 2008 s. 1010	Olaga hot, misshandel	J	13 000 kr	K; M
NJA 2008 s. 1096 I	Sexuellt övergrepp mot barn	J	20 000 kr	K, U15; M
NJA 2009 s. 559	Grov stöld	J	5000 kr	K; M & K
NJA 2009 s. 636	Grovt olaga intrång	N	-	K; M*2
		N	-	K; M*2
		N	-	K; M*2
NJA 2009 s. 776	Olaga frihetsberövande och misshandel, resp. ringa misshandel			
	Olaga frihetsberövande, målsägande 1	J	5000 kr	M, U15; M & K
	Misshandel, målsägande 1	J	10 000 kr	M, U15; M & K
	Ringa misshandel, målsägande 2	J	10 000 kr	M, U15; M & K
NJA 2011 s. 3	Bostadsinbrott			
	Målsägande 1	J	5000 kr	M; M
	Målsägande 2	J	5000 kr	K; M
NJA 2011 s. 563	Grov misshandel			
	Målsägande 1	J	45 000 kr	M; M
	Målsägande 2	J	30 000 kr	K; M
NJA 2012 s. 45	Synnerligen grov misshandel	J	125 000 kr	K; M
NJA 2012 s. 342	Brott mot tystnadsplikten enl. tryckfrihetsförordningen	N	-	M; K ¹¹⁴
NJA 2012 s. 358	Vållande till kroppsskada, grovt brott	N	-	M; K
NJA 2012 s. 564	Våldtäkt mot barn	J	75 000 kr	K, U15; M, U18
NJA 2012 s. 711	Våld mot tjänsteman, hot mot tjänsteman	N	-	M, Y; M
NJA 2013 s. 397	Ofredande	J	10 000 kr	M, U18; M, U18*5
NJA 2013 s. 569	Sexuellt utnyttjande av barn	N	-	K, U15; M, U18*2
NJA 2013 s. 1227	Olaga förföljelse			
	Målsägande 1	J	20 000 kr	K; M
	Målsägande 2	N	-	K, U15; M
NJA 2014 s. 94	Förtal	J	125 000 kr	M; M

¹¹⁴ Ansvarig utgivare för tidningen Norra Skåne

NJA 2014 s. 990	Sexuellt utnyttjande av barn	J	15 000 kr	K, U15; M
B 3594-14	Brott mot tystnadsplikten enl. tryckfrihetsförordningen	J	20 000 kr	K; O*3
T 5670-13	Grovt förtal	J	70 000 kr	K; M

Rättsfall från hovrätterna

RH 2002:5	Hot mot tjänsteman, ringa	N	-	M, Y; M
RH 2002:60	Vållande till kroppsskada	N	-	M; M
RH 2002:65	Misshandel	N	-	K; M
RH 2002:70	Våldtäkt, grov våldtäkt	J	400 000 kr	K, U18; M
RH 2002:71	Grovt förtal	J	100 000 kr	K; M
RH 2003:34	Förgripelse mot tjänsteman	J	5000 kr	M, Y; M
RH 2003:48	Försök till mord			
	Målsägande 1	N	-	M; M
	Målsägande 2	N	-	M; M
RH 2003:70	Grov kvinnofridskränkning	J	40 000 kr	K; M
RH 2003:71	Grov kvinnofridskr. mm	J	50 000 kr	K; M
RH 2003:72	Misshandel, grov kvinnofridskränkning	J	50 000 kr	K; M
RH 2003:73	Grov kvinnofridskränkning	J	30 000 kr	K; M
RH 2003:74	Misshandel, olaga hot	J	30 000 kr	K; M
RH 2003:75	Grov kvinnofridskränkning	J	40 000 kr	K; M
RH 2003:76	Misshandel, grov kvinnofridskränkning	J	65 000 kr	K; M
RH 2003:77	Grov kvinnofridskränkning	J	20 000 kr	K; M
RH 2003:79	Grov kvinnofridskränkning	J	30 000 kr	K; M
RH 2003:80	Grov kvinnofridskränkning	J	45 000 kr	K; M
RH 2003:81	Grov kvinnofridskränkning	J	70 000 kr	K; M
RH 2003:82	Grov kvinnofridskränkning	J	Ej spec.	K; M
RH 2003:83	Grov kvinnofridskränkning	J	30 000 kr	K; M
RH 2003:84	Grov kvinnofridskränkning	J	60 000 kr	K; M
RH 2003:85	Grov kvinnofridskränkning	J	40 000 kr	K; M
RH 2003:86	Misshandel	J	30 000 kr	K; M
RH 2003:87	Misshandel, grov kvinnofridskränkning	J	50 000 kr	K; M
RH 2003:88	Grov kvinnofridskränkning	J	25 000 kr	K; M
RH 2003:90	Grov kvinnofridskränkning	J	25 000 kr	K; M
RH 2003:91	Grov kvinnofridskränkning	J	35 000 kr	K; M
RH 2004:60	Grovt rattfylleri, vårdslöshet i trafik, obehörigt avvikande från trafikolycksplats	J	25 000 kr	K; M
RH 2004:81	Sexuellt utnyttjande av underårig	J	10 000 kr	K, U15; M, U18
RH 2005:17	Våld mot tjänsteman	J	5000 kr	M, Y; M
RH 2005:53	Förgripelse mot tjänsteman	J	4000 kr	O, Y; K

RH 2006:16	Förgripelse mot tjänsteman	J	4000 kr	O, Y; K
	Hot mot tjänsteman,	J	5000 kr	M, Y; M
	förolämpning målsägande 1			
RH 2006:27	Förolämpning, målsägande 2	N	-	K, Y; M
	Olaga frihetsberövande,	J	5000 kr	M; M
	försök till utpressning			
RH 2006:32	Våldtäkt mot barn	J	100 000 kr	K, U15; M
RH 2006:57	Ofredande	N	-	U15*10; M
RH 2006:75	Egenmäktighet m. barn, grov			
	Målsägande 1	J	40 000 kr	K, U15; M
	Målsägande 2	N	-	K; M
RH 2006:82	Våldtäkt	J	75 000 kr	K; M
RH 2006:105	Grov våldtäkt mot barn	J	150 000 kr	K, U15; M
RH 2006:111	Grovt sexuellt övergrepp mot	J	75 000 kr	K, U15; M
	barn			
RH 2006:118	Våldtäkt mot barn			
	Målsägande 1	J	75 000 kr	K, U15; M
	Målsägande 2	J	75 000 kr	K, U15; M
RH 2006:119	Sexuellt övergrepp mot barn	J	20 000 kr	K, U15; M
RH 2006:124	Våldtäkt mot barn, sexuellt	J	200 000 kr	K, U15; M
	tvång			
RH 2006:128	Sexuellt utnyttjande av barn	J	30 000 kr	K, U15; M
RH 2006:129	Sexuellt utnyttjande av barn	J	50 000 kr	K, U15; M
RH 2007:7	Könsstympling	J	250 000 kr	K; M
RH 2007:9	Grov kvinnofridsbränkning	J	30 000 kr	K; M
RH 2008:40	Sexuellt ofredande	J	5000 kr	K, U18; M
RH 2008:79	Köp av sexuell handling av	J	10 000 kr	K, U18; M
	barn			
RH 2009:9	Misshandel	J	15 000 kr	K, U15; M
RH 2009:33	Hemfridsbrott	N	-	K; M
RH 2009:47	Misshandel	N	-	K, U18; K, U18
RH 2010:22	Hot mot tjänsteman			
	Målsägande 1	N	-	K, Y; M
	Målsägande 2	N	-	M, Y; M
	Målsägande 3	N	-	M, Y; M

RH 2010:24	Våldtäkt mot barn	J	40 000 kr*2	K, U15; M, U18*2
RH 2010:34	Människohandel, min. grov	J	30 000 kr	M, U18; M*2
	Människohandel, min. grov	J	30 000 kr	M, U18; M*2
RH 2010:37	Våldtäkt, mindre grov	J	50 000 kr	K; M
RH 2010:47	Grovt koppleri	N	-	K; M
RH 2011:5	Förolämpning	J	5000 kr	K; K
RH 2011:28	Misshandel och skadegörelse	J		K; M
	Misshandel		7000 kr	
	Skadegörelse (ofredande)		5000 kr	
RH 2011:40	Skadegörelse	J	5000 kr	M; M
RH 2011:48	Sexuellt utnyttjande av barn	J	25 000 kr	K, U15; M, U18
RH 2011:62	Misshandel	J	5000 kr	M; M
RH 2011:77	Försök till mord	J	Ej spec.	M; M
RH 2012:42	Samlag med avkomling	J	50 000 kr	K; M
RH 2012:59	Misshandel, olaga frihetsberövande	J	10 000 kr	M; M*2
RH 2013:18	Koppleri	N	-	K; M
RH 2013:19	Ringa misshandel	J	5000 kr	M; M, U18
RH 2013:49	Olaga frihetsberövande, olaga hot, misshandel	J	150 000 kr	K, U15; M
RH 2013:58	Sexuellt ofredande	J	40 000 kr	K; M

Förkortningar

J	ja
K	kvinnligt kön
Kr	allvarlig kränkning
M	manligt kön
N	nej
O	okänt kön
U15	under 15 år
U18	under 18 år
Y	har av rätten bedömts tillhöra sådan särskild yrkesgrupp vilken enligt förarbetena i sitt yrkesutövande antas ha en större beredskap för angrepp mot den personliga integriteten

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Regeringens proposition 2000/01:68 *Ersättning för ideell skada*

SOU 1992:84 *Ersättning för kränkning genom brott*

SOU 1995:33 *Ersättning för ideell skada vid personskada*

Lagutskottets betänkande 2000/01:LU19 *Ersättning för ideell skada, m.m.*

Brottsförebyggande rådet

Brottsförebyggande rådet, *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, Stockholm, 2008

Brottsoffermyndigheten

Brottsoffermyndigheten, *Brottsoffermyndighetens referatsamling 2014*, Umeå, 2014

Litteratur

Bengtsson, Bertil och Strömbäck, Erland, *Skadeståndslagen: En kommentar*, 5 [bearb. och aktualiserade] uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2014

Dahlstrand, Karl, *Kränkning och upprättelse: en rättsociologisk studie av kränkningersättning till brottsoffer*, Lunds universitet, Diss. Lund: Lund, 2012, Lund, 2012

Tillgänglig på internet:

<https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=2521016&fileOid=2521106>

Friberg, Sandra, *Kränkningersättning: skadestånd för kränkning genom brott*, Iustus, Diss. Uppsala: Uppsala universitet 2010, Uppsala, 2010

Hellner, Jan och Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, 8 [rev.] uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2010

Schultz, Mårten, *Kränkning: studier i skadeståndsrättslig argumentation*, Jure, Stockholm, 2008

Strahl, Ivar, *Utvecklingen av den svenska skadeståndsrätten på det utomobligatoriska området. Minnesskrift ägnad 1734 års lag*, Svensk Juristtidning, Stockholm, 1934

Artiklar

Bengtsson, Bertil, *Om kränkning och diskriminering*, Nordisk Försäkringstidskrift årg. 88, Stockholm, 2007, s.299-305

Schultz, Mårten, *Kränkning och "särskilda yrkesgrupper"*, Svensk Juristtidning, 2013, s. 314

Elektroniska källor

Brottsoffermyndigheten (2014). *Om oss*. Hämtad den 12 juni 2015 från <http://www.brottsoffermyndigheten.se/om-oss>

Zeteo – rättsdatabas
<http://zeteo.nj.se>

Rättsfallsförteckning

Hovrätterna

RH 2002:5
RH 2002:60
RH 2002:65
RH 2002:70
RH 2002:71
RH 2003:34
RH 2003:48
RH 2003:70
RH 2003:71
RH 2003:72
RH 2003:73
RH 2003:74
RH 2003:75
RH 2003:76
RH 2003:77
RH 2003:79
RH 2003:80
RH 2003:81
RH 2003:82
RH 2003:83
RH 2003:84
RH 2003:85
RH 2003:86
RH 2003:87
RH 2003:88
RH 2003:90
RH 2003:91
RH 2004:60
RH 2004:81
RH 2005:17
RH 2005:53
RH 2006:16
RH 2006:27
RH 2006:32
RH 2006:57
RH 2006:63
RH 2006:75
RH 2006:82
RH 2006:105
RH 2006:111
RH 2006:118
RH 2006:119
RH 2006:124

RH 2006:128
RH 2006:129
RH 2007:7
RH 2007:9
RH 2008:40
RH 2008:79
RH 2009:33
RH 2009:47
RH 2010:9
RH 2010:22
RH 2010:24
RH 2010:34
RH 2010:37
RH 2010:47
RH 2011:5
RH 2011:28
RH 2011:40
RH 2011:48
RH 2011:62
RH 2011:77
RH 2012:42
RH 2012:59
RH 2013:18
RH 2013:19
RH 2013:49
RH 2013:58

Högsta domstolen

NJA 1994 s. 395
NJA 1997 s. 315
NJA 1997 s. 572
NJA 1999 s. 725
NJA 2002 s. 270
NJA 2003 s. 144
NJA 2003 s. 295
NJA 2003 s. 508
NJA 2003 s. 567
NJA 2004 s. 97
NJA 2004 s. 176
NJA 2004 s. 757
NJA 2005 s. 712
NJA 2005 s. 738
NJA 2005 s. 919
NJA 2006 s. 79
NJA 2006 s. 181
NJA 2006 s. 212
NJA 2007 s. 540

NJA 2007 s. 584
NJ 2008 s. 482 I
NJ 2008 s. 1010
NJ 2008 s. 1096 I
NJ 2009 s. 559
NJ 2009 s. 636
NJ 2009 s. 776
NJ 2011 s. 3
NJ 2011 s. 563
NJ 2012 s. 45
NJ 2012 s. 342
NJ 2012 s. 358
NJ 2012 s. 564
NJ 2012 s. 711
NJ 2013 s. 397
NJ 2013 s. 569
NJ 2013 s. 1227
NJ 2014 s. 94
NJ 2014 s. 990
B 3594-14
T 5670-13